

Bērnu aizsardzības
centrs

ANALĪTISKS PĀRSKATS PAR BĀRINĒTIESU DARBU 2024. GADĀ

Rīga, 2025

Saturs

Ievads	3
1. Bāriņtiesas interence bērna labākajās interesēs: lēmumi un atbalsts	4
1.1. Ģimenes, kurās netiek nodrošināta pietiekama bērna aprūpe un audzināšana	4
1.2. Bērna aizgādības tiesību pārtraukšana ar koleģiālu bāriņtiesas lēmumu	5
1.3. Vienpersoniska lēmuma par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem pieņemšana	7
1.4. Bāriņtiesas pieteikumi tiesai par pagaidu aizsardzību.....	8
1.5. Vecāku aprūpē esoša bērna nodošana citas personas aprūpē Latvijā un ārvalstī pārskata gadā	9
2. Ārpusģimenes aprūpe	11
2.1. Bērnu skaits ārpusģimenes aprūpē	11
2.2. Ārpusģimenes aprūpes veidi	12
2.3. Adoptējamo bērnu skaits, kuri atrodas ārpusģimenes aprūpē	16
2.5. Pārskats par aizbildnības lietām	18
2.7. Aizbildnības izbeigšana pārskata gadā.....	20
2.8. Pārskats par audžuģimeņu lietām.....	21
2.9. Audžuģimeņu skaits pārskata gadā	22
2.10. Bērnu turpmākā aprūpe pēc aprūpes audžuģimenē izbeigšanas	23
2.11. Ārpusģimenes aprūpes formas maiņa	24
2.12. Viesģimeņu skaits, kurām ar bāriņtiesas lēmumu pārskata gadā piešķirts viesģimenes statuss	26
2.13. Ārpusģimenes aprūpē esoša bērna saskarsme ar vecākiem un citām personām pārskata gadā	26
3. Lēmumi par turpmāko aprūpi - ģimenes atkal apvienošanās, aizgādības tiesību atņemšana un adopcija	30
3.1. Pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošana ar bāriņtiesas lēmumu.....	30
3.2. Aizgādības tiesību atņemšana ar tiesas spriedumu.....	32
3.3. Aizgādības tiesību atjaunošana ar tiesas spriedumu.....	32
3.4. Adopcija	33
3.4.1. Personu skaits, kas pārskata gadā ar bāriņtiesas lēmumu atzītas par adoptētājiem	34
3.4.2. Bērnu skaits, par kuriem bāriņtiesa pārskata gadā pieņēmusi lēmumus attiecībā uz adopciju	34
4. Pārskats par nepilngadīgām personām bez pavadības.....	38
4.1. Pārskats par nepilngadīgas personas bez pavadības (trešās valsts valstspiederīgie vai bezvalstnieki) lietām.....	38
4.2. Pārskats par nepilngadīgo Ukrainas civiliedzīvotāju bez pavadības lietām	38
5. Pārskats par aizgādību.....	40
6. Pārskats par bāriņtiesu lēmumiem un lietām.....	42

Ievads

Bāriņtiesa ir pašvaldības izveidota aizbildnības un aizgādības iestāde¹, kas saskaņā ar Bāriņtiesu likumu prioritāri nodrošina bērnu un aizgādībā esošu personu tiesību un interešu aizsardzību².

Latvijā ir 43 pašvaldības³. 2024. gada 1. oktobrī, pamatojoties uz Madonas novada pašvaldības domes lēmumu⁴, tika izveidota kopīga iestāde "Madonas novada un Varakļānu novada bāriņtiesa". Tādējādi līdz 2025. gada 1. februārim⁵ saņemti 42 bāriņtiesu pārskati par darbu 2024. gadā.

Pārskati sniedz informāciju par būtiskākajām tendencēm bāriņtiesas darbības jomās. Analītiskajā pārskatā izmantots statistikas datu salīdzinājums 4 gadu periodā. Papildus informējam, ka dati, atbilstoši Oficiālās statistikas programmai⁶, tiek publicēti un ir pieejami Latvijas oficiālās statistikas portālā (<https://stat.gov.lv/lv>).

Datu avots: bāriņtiesu iesniegtās oficiālās statistikas veidlapas par bāriņtiesu darbu 2024. gadā;

Metodes : statistiskās datu analīzes metode, kvantitatīvā un kvalitatīvā analīzes metode, aprakstošā statistika, statistiskā izpēte

Ierobežojumi: 2021. gada statistikas rādītāju interpretācijā vērā ņemama Covid – 19 pandēmijas un tās rezultātā noteiktā ārkārtas stāvokļa valstī ietekme uz bāriņtiesas darbu.

¹ Bāriņtiesu likuma 2. panta pirmajā daļā;

² Bāriņtiesu likuma 4. pants;

³ Saskaņā ar Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likumu, kas stājās spēkā 2020. gada 23. jūnijā;

⁴ Madonas novada pašvaldības domes 2024.gada 29.augusta lēmumu Nr. 526;

⁵ Ministru kabineta 2017. gada 20. jūnija noteikumi Nr. 352 "Noteikumi par oficiālās statistikas veidlapas paraugu bāriņtiesas darbības jomā un veidlapas aizpildīšanas un iesniegšanas kārtību";

⁶ Ministru kabineta 2024. gada 17. decembra noteikumi Nr.816 "Noteikumi par Oficiālās statistikas programmu 2025.–2027. gadam", pieejams.: <https://likumi.lv/ta/id/357495-noteikumi-par-oficialas-statistikas-programmu-20252027gadam>

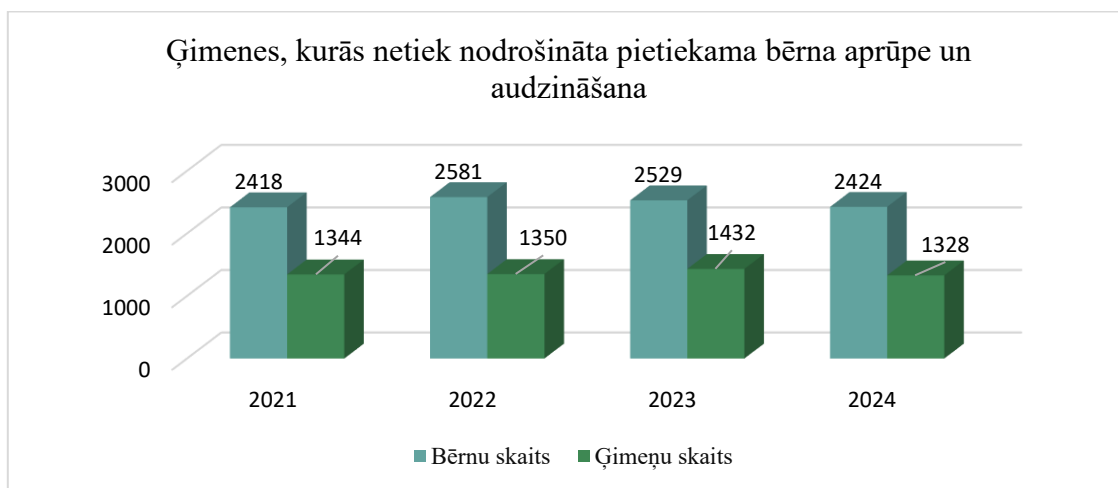
1. Bāriņtiesas intervence bērna labākajās interesēs: lēmumi un atbalsts

Bāriņtiesai ir būtiska loma bērna tiesību aizsardzībā, tās uzdevums ir savlaicīgi identificēt riskus bērnam vidē, kurā viņš aug un, konstatējot riskus bērna labbūtībai, attīstībai, veselībai vai dzīvībai, veikt nepieciešamo intervenci, piemēram, sniedzot pieteikumu par pagaidu aizsardzību no vardarbības, ja vecāks kavēts to darīt, nodrošināt informācijas sniegšanu pašvaldības sociālajam dienestam par nepieciešamo atbalstu bērnam un viņa likumiskajiem pārstāvjiem, vai pārtraucot bērna aizgādības tiesības vecākiem, nodrošināt bērnam viņa vajadzībām atbilstošu ārpusģimenes aprūpi. Bāriņtiesas darbība ir vērsta uz to, lai katram bērnam tiktu nodrošināta droša, stabila un attīstoša vide, vienlaikus cieši sadarbojoties gan ar pašu ģimeni, gan ar citām institūcijām un speciālistiem.

1.1. Ģimenes, kurās netiek nodrošināta pietiekama bērna aprūpe un audzināšana

Bērnu tiesību aizsardzības likums definē ģimeni kā dabisku bērna attīstības vidi. Gadījumā, ja bāriņtiesa saņem signālus par iespējamām problēmām pilnvērtīgai bērna aprūpei un audzināšanai ģimenē, bāriņtiesa izvērtē situāciju un nepieciešamības gadījumā informē sociālo dienestu par riskiem un nepieciešamo atbalstu ģimenei.

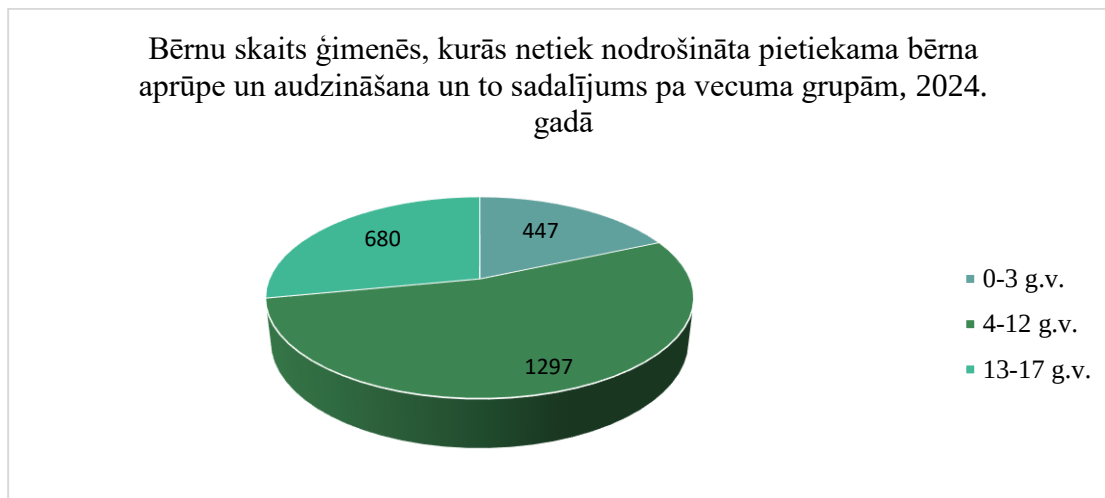
2024. gadā bāriņtiesas **1328 ģimenēs** ar **2424 bērniem** konstatējušas situācijas, kurās netiek nodrošināta pietiekama bērna aprūpe un audzināšana. Pēdējo trīs gadu periodā minētajā statistiskajā rādītājā vērojams neliels ģimeņu un bērnu skaita samazinājums (sk. 1. diagrammu).

1. diagramma

Visbiežāk atbildīgo institūciju uzmanības lokā nonāk ģimenes ar 4-12 gadus veciem bērniem (sk. 2. diagrammu), ko iespējams veicina izglītības iestāžu loma bērnu situācijas pamanīšanā. Analizējot datus, konstatēta nepieciešamība pilnveidot agrīnās identifikācijas mehānismus bērniem

līdz 3 gadiem un veidot uzticības vidi jauniešu no 13 gadu vecuma problēmu atklāšanai, atbilstoši veicinot starpinstitucionālo sadarbību un speciālistu izpratni par atbalstošas vides nepieciešamību.

2. diagramma

1.2. Bērna aizgādības tiesību pārtraukšana ar koleģiālu bāriņtiesas lēmumu

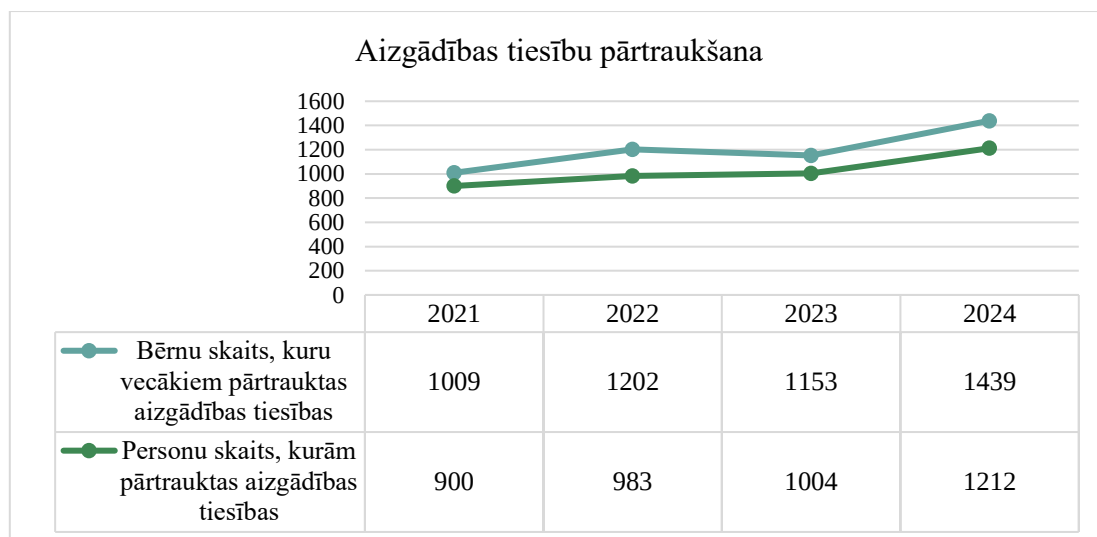
Lai aizsargātu bērna tiesības un intereses, bāriņtiesa var pieņemt lēmumu pārtraukt bērna aizgādības tiesības vecākam. Tas tiek darīts, ja vecāks nespēj rūpēties par bērnu, apdraud viņa veselību vai dzīvību, rīkojas vardarbīgi vai nevērīgi, ļaunprātīgi izmanto tiesības vai arī piekrīt bērna adopcijai⁷.

Ierosinot lietu, bāriņtiesa veic riska novērtējumu un izskaidro vecākam nepieciešamību sadarboties ar sociālo dienestu, lai situāciju uzlabotu⁸ un tiktu novērsti tie iemesli, kas var būt par pamatu bērna šķiršanai no ģimenes. Ja apdraudējums bērnam nemazinās, bērna aizgādības tiesības vecākam tiek pārtrauktas, un bērns vai nu paliek otra vecāka aprūpē vai tam tiek nodrošināta ārpusģimenes aprūpe.

Bāriņtiesu sniegtā informācija liecina, ka **2024. gadā** bērna aizgādības tiesības pārtrauktas **1212 vecākiem** (565 mātēm un 647 tēviem), no vecāka šķirot **1439 bērnus**, kas ir augstākais rādītājs pēdējo četru gadu periodā (sk. 3. diagrammu).

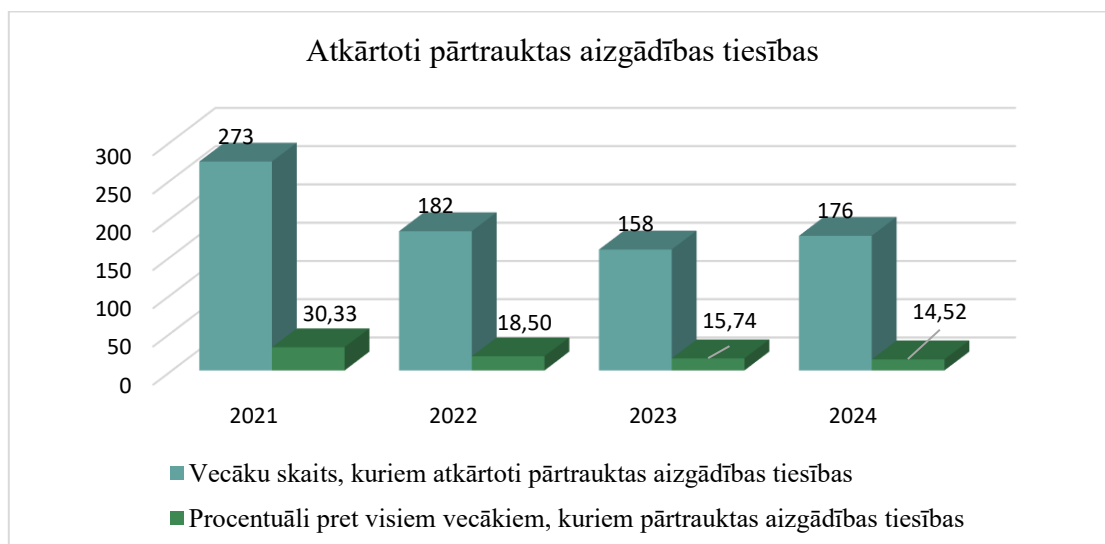
⁷ Civillikuma 203. pants;

⁸ Bāriņtiesu likuma 22. panta pirmā prim daļa;

3. diagramma

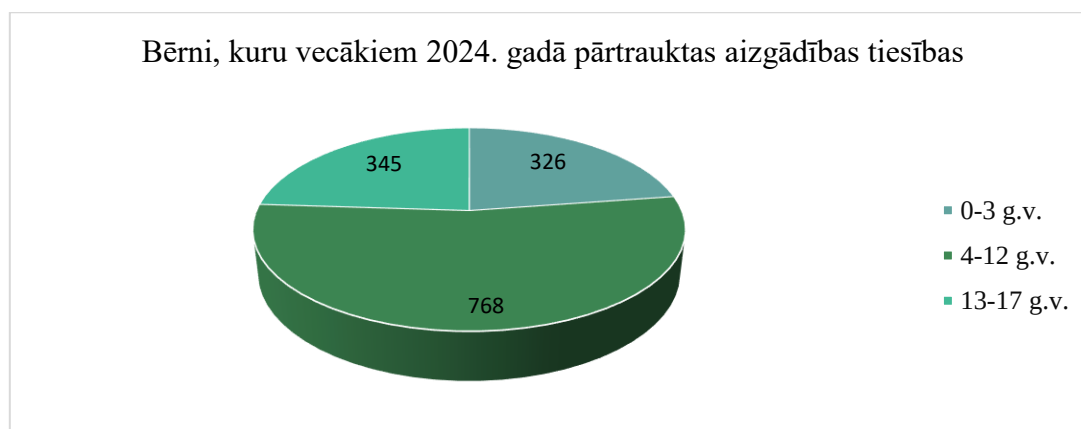
2024. gadā no 1212 vecākiem, kuriem pārtrauktas aizgādības tiesības, **176 vecākiem** (14,52%) tās jau iepriekš bijušas pārtrauktas attiecībā uz to pašu vai citu bērnu. Lai gan šis īpatsvars samazinās (2023. gadā – 15,74%, 2022. gadā – 18,5%, 2021. gadā – 30,3%), tas joprojām liecina par nepieciešamību pēc ilgtermiņa sociālā atbalsta un speciālistu iesaistes ģimenes stiprināšanā (sk. 4. diagrammu). Analītiski pārskati par atkārtotu tā paša bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu pieejami Centra tīmekļa vietnē, sadaļā *Publikācijas un pārskati*, sk. <https://www.bac.gov.lv/lv/publikacijas-un-parskati>.

4. diagramma

2024. gadā visbiežāk aizgādības tiesības pārtrauktas attiecībā uz bērniem vecumā no 4 līdz 12 gadiem – 768 bērniem jeb 50% no visiem gadījumiem. Tas skaidrojams ar to, ka šī vecuma bērni

visbiežāk nonāk atbildīgo iestāžu redzeslokā, jo apmeklē izglītības iestādes vai interešu izglītības pulciņus. Salīdzinot ar 2023. gadu, pieaudzis arī gadījumu skaits par aizgādības tiesību pārtraukšanu bērniem vecumā no 13 līdz 17 gadiem (no 279 uz 345 bērniem) un no 0 līdz 3 gadiem (no 294 uz 326 bērniem) (sk. 5. diagrammu).

5. diagramma

1.3. Vienpersoniska lēmuma par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem pieņemšana

Ja bērna dzīves apstākļu pārbaudē atklājas, ka viņš dzīvo apstākļos, kas apdraud viņa veselību vai dzīvību, bāriņtiesas priekšsēdētājs, bāriņtiesas priekšsēdētāja vietnieks vai bāriņtiesas loceklis vienpersoniski pieņem lēmumu pārtraukt bērna aizgādības tiesības vecākam/vecākiem⁹.

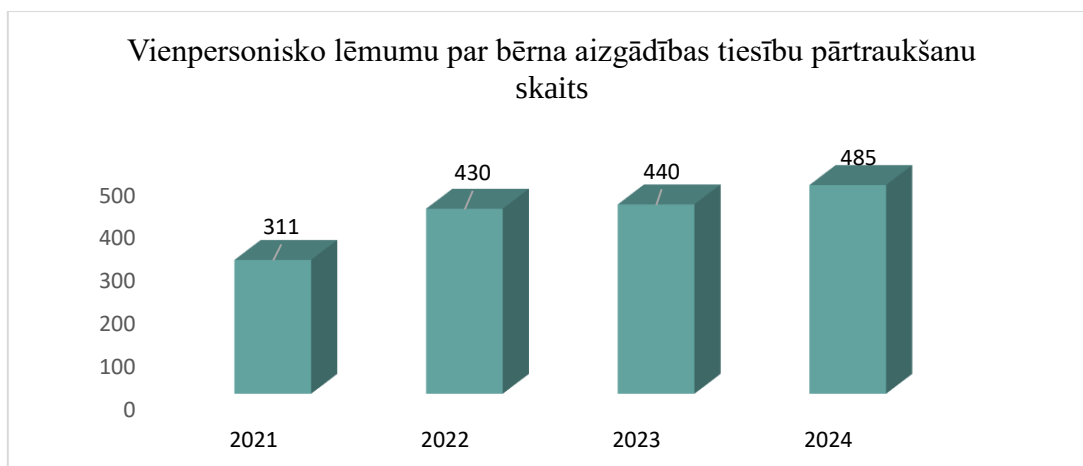
Pirms tam bāriņtiesa vienmēr izvērtē, vai bērna dzīvības un veselības apdraudējumu var mazināt bez bērna šķiršanas no ģimenes, piemēram, nodrošinot pagaidu aizsardzību pret vardarbību vai īslaicīgi nododot bērnu drošā vidē pie citas personas, kam ar viņu ir ciešas attiecības.¹⁰

Taču, ja nav iespējams citādi pasargāt bērnu, tad bāriņtiesa nekavējoties pieņem lēmumu par bērna šķiršanu no ģimenes. Svarīgi, ka šis lēmums ir pagaidu risinājums, jo 15 dienu laikā bāriņtiesai jāpieņem koleģiāls lēmums bāriņtiesas sēdē par bērna aizgādības tiesību atjaunošanu vecākiem, izvērtējot visu bāriņtiesas rīcībā esošo informāciju un lemjot, vai bērna aizgādības tiesības vecākam atjaunot vai nē.

2024. gadā **vienpersoniski** pieņemto lēmumu skaits turpināja pieaugt – pieņemti **485 lēmumi** par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem (sk. 6. diagrammu).

⁹ Bāriņtiesu likuma 23. panta pirmā daļa;

¹⁰ Bāriņtiesu likuma 23. panta otrā prim daļa;

6. diagramma

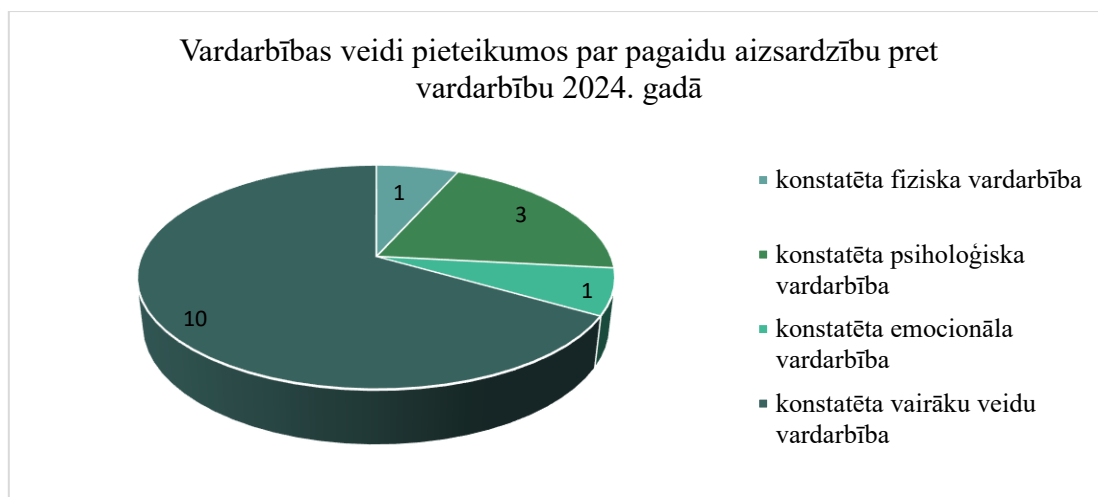
Centra ieskatā, vienpersoniski pieņemto lēmumu skaits iezīmē būtisku tendenci, kas norāda uz pieaugošu nepieciešamību pilnveidot atbalsta sistēmas ģimenēm ar bērniem un veikt ātrus un efektīvus pasākumus bērnu aizsardzībai gadījumos, kad viņu dzīvība vai veselība ir apdraudēta.

1.4. Bāriņtiesas pieteikumi tiesai par pagaidu aizsardzību

Latvija joprojām ir viena no tām Eiropas Savienības valstīm, kur vardarbība ģimenēs ir īpaši izplatīta.¹¹ Ģimenē notiekot vardarbībai, reizēm neviens no vecākiem dažādu iemeslu dēļ neizmanto tiesības ātrai situācijas noregulēšanai, lūdzot tiesai pieņemt lēmumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību. Visbiežāk tas skaidrojams ar personas bailēm no varmākas vai līdzatkarību, bailēm par tālāko situāciju. Ja šāda situācija kļūst zināma bāriņtiesai, tā, lai aizsargātu bērna labākās intereses, ir tiesīga iesniegt tiesai pieteikumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību.

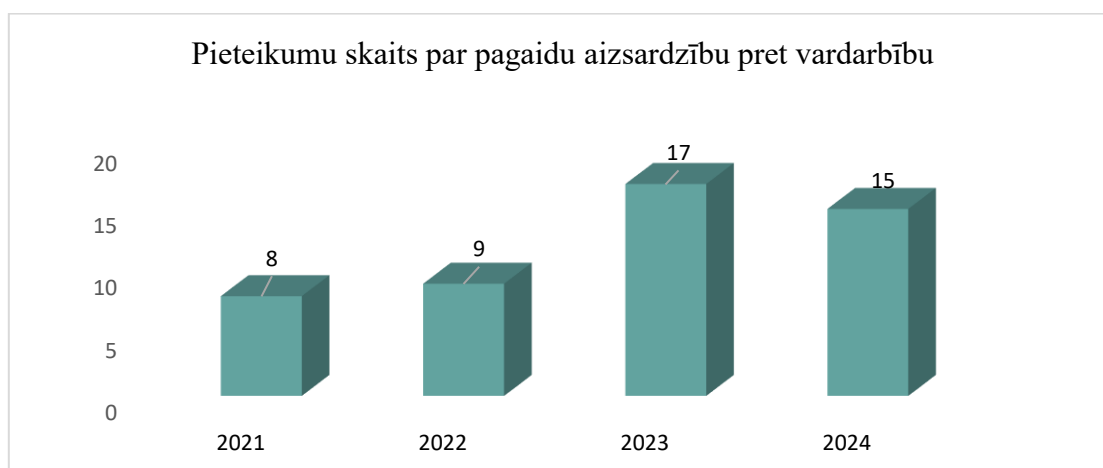
2024. gadā bāriņtiesas šādu pieteikumu iesniegušas **15 reizes**: 1 reizi – fiziskas vardarbības dēļ, 1 reizi – seksuālas vardarbības dēļ, 3 reizes – psiholoģiskas vardarbības dēļ, 10 reizes – kad konstatēta vairāku veidu vardarbība vienlaikus (sk. 7. diagrammu).

¹¹ Labklājības ministrijas īstenotā sociālā kampaņa “Vardarbībai patīk klusums. Neklusē!”, pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/vardarbibai-patik-klusums-nekluse>;

7. diagramma

2024. gadā bāriņtiesas iesniedza nedaudz mazāk pieteikumu tiesai par pagaidu aizsardzību pret vardarbību nekā 2023. gadā, tomēr, salīdzinot ar 2022. un 2021. gadu, pieteikumu skaits tiesai ir būtiski pieaudzis (sk. 8. diagrammu).

8. diagramma

1.5. Vecāku aprūpē esoša bērna nodošana citas personas aprūpē Latvijā un ārvalstī pārskata gadā

Tiesiskais regulējums paredz, ka vecāki var nodot bērnu citas personas aprūpē Latvijā vai ārvalstīs uz laiku, kas ilgāks par 3 mēnešiem, ja bāriņtiesa atzinusi, ka tas atbilst bērna interesēm¹². Pirms bērna nodošanas citas personas aprūpē, vecākiem jānoformē pilnvara pie notāra vai bāriņtiesā, norādot, kādā apjomā un uz kādu termiņu pilnvarotā persona pārstāvēs bērna intereses, kā arī jāvēršas

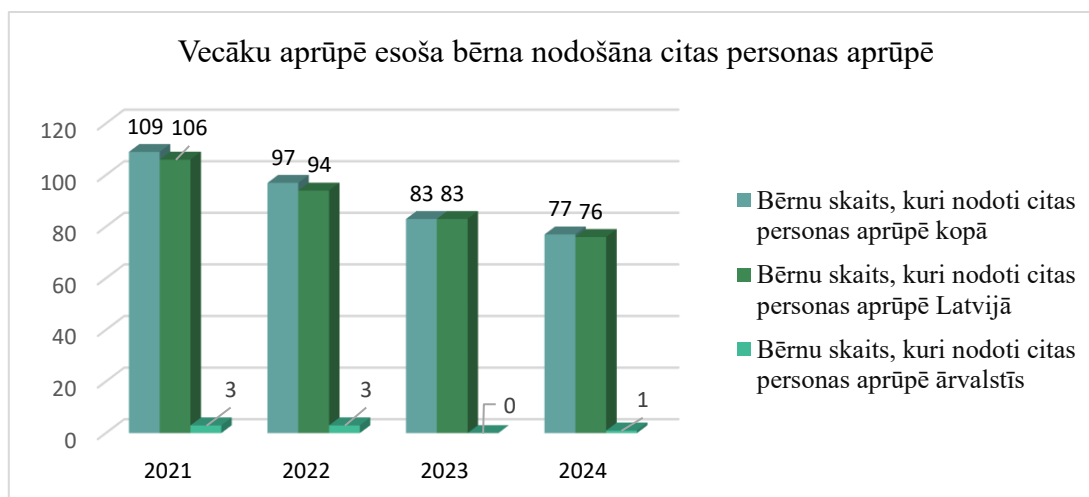
¹² Bērnu tiesību aizsardzības likuma 45.¹ un 45.⁴ pants;

bāriņtiesā, lai tā pieņemtu lēmumu, ka bērna interesēm atbilst viņa nodošana konkrētās personas aprūpē.

Tiesiskais regulējums piemērojams tikai gadījumos, kad bāriņtiesa konstatē, ka nodošana ir pamatota un vecāki turpina pildīt aizgādības pienākumus. Ja tiek konstatēta vecāku nespēja pienācīgi aprūpēt bērnu¹³, bāriņtiesa var lemt par aizgādības tiesību pārtraukšanu un ārpusģimenes aprūpes nodrošināšanu bērnam.

2024. gadā kopumā pieņemti **77 lēmumi** par bērna nodošanu citas personas aprūpē. Latvijā citas personas aprūpē nodoti 76 bērni, ārvalstīs – 1 bērns. Latvijā aprūpē nodoto bērnu vecuma sadalījums: līdz 3 gadiem – 10, vecumā no 4–12 gadiem – 36, un no 13–17 gadiem – 30 bērni. Ārvalstīs nodots viens bērns līdz 3 gadu vecumam.

2024. gadā vērojams šādu gadījumu skaita samazinājums salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem (sk. 9. diagrammu).

9. diagramma

¹³ Civillikuma 203. pants;

2. Ārpusģimenes aprūpe

Ģimene ir dabiska vide bērna attīstībai un bērnam ir tiesības uzaugt ģimenē, tomēr, ja ģimene apdraud bērna dzīvību, veselību vai attīstību, bērnu var no tās šķirt. To paredz Bērnu tiesību aizsardzības likums šādos gadījumos: vardarbība vai aizdomas par to, aprūpes trūkums, bērna paša riskanta uzvedība (piemēram, vielu lietošana), vai noziedzīgi nodarījumi.¹⁴

ANO Bērnu tiesību konvencijā noteikts, ka bērnam, kuram nav ģimenes vai kurš ir izņēmuma situācijā, ir tiesības uz valsts aizsardzību un palīdzību. Tāpat tiek norādīts, ka bērnam jānodrošina alternatīva aprūpe, piemēram, audžuģimenē vai pie aizbildņa.¹⁵

Bāriņtiesa lemj par ārpusģimenes aprūpi, ja bērns ir palicis bez vecāku gādības (t.sk., vecākiem tiek pārtrauktas aizgādības tiesības) vai bērna vecāki ir miruši, pazuduši, vai ja pastāv nopietnas domstarpības starp bērnu un vecākiem. Ārpusģimenes aprūpes laikā tiek veikti pasākumi, lai veicinātu bērna atgriešanos ģimenē, ja tas ir iespējams un atbilst bērna interesēm.¹⁶ Latvijā pastāv trīs ārpusģimenes aprūpes veidi – aizbildnība, audžuģimene un bērna ievietošana ilgstošas sociālās aprūpes un rehabilitācijas institūcijā (turpmāk – aprūpes iestāde).

2.1. Bērnu skaits ārpusģimenes aprūpē

2024. gadā ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu skaits ir nedaudz palielinājies salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu. 2021. gadā ārpusģimenes aprūpē atradās 5910 bērni (1,59% no visiem Latvijā dzīvojošajiem bērniem¹⁷). 2022. gadā ārpusģimenes aprūpē bija 5798 bērni (1,52% no visiem Latvijā dzīvojošajiem bērniem¹⁸). 2023. gadā ārpusģimenes aprūpē bija 5286 bērni (1,41% no visiem Latvijā dzīvojošajiem bērniem¹⁹). **2024. gadā ārpusģimenes aprūpē atradās 5341 bērns** (1,51% no visiem Latvijā dzīvojošajiem bērniem²⁰). Lai, gan salīdzinājumā ar 2023. gadu skaits pieaudzis par 55 bērniem, taču procentuāli izmaiņas ir nelielas²¹. Kopumā kopš 2021. gada ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu skaits ir samazinājies, taču pēdējā gada laikā ir vērojama neliela skaita pieauguma tendence (sk. 10. diagrammu).

¹⁴ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 27. panta pirmā daļa;

¹⁵ ANO Bērnu tiesību konvencijas 20. panta 1. un 2. punkts;

¹⁶ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6. panta ceturtā daļa;

¹⁷ Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes apkopotā statistikas informācija, pieejama:

<https://www.pmlp.gov.lv/lv/media/9227/download?attachment>

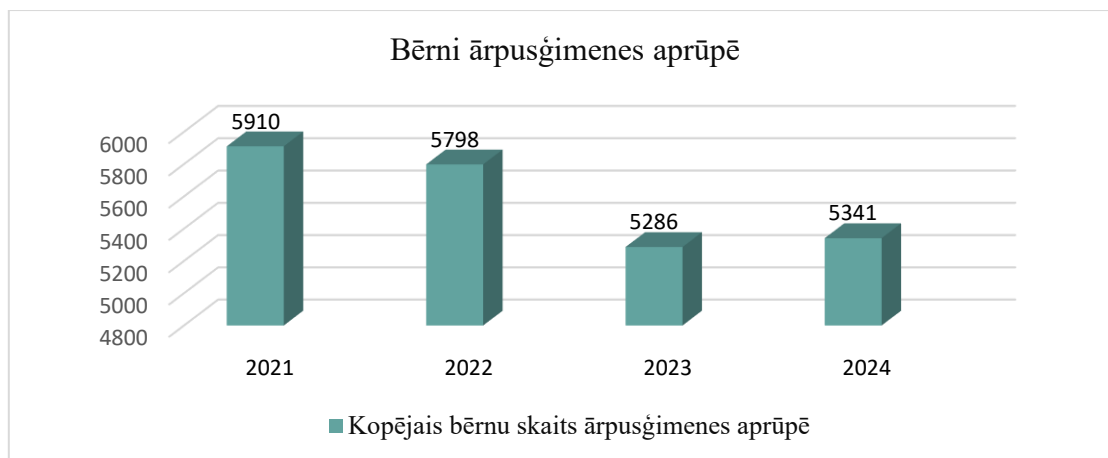
¹⁸ Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes apkopotā statistikas informācija, pieejama: <https://www.pmlp.gov.lv/lv/media/9732/download?attachment>

¹⁹ Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes apkopotā statistikas informācija, pieejama: <https://www.pmlp.gov.lv/lv/media/11019/download?attachment>

²⁰ Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes apkopotā statistikas informācija, pieejama: <https://www.pmlp.gov.lv/lv/media/12615/download?attachment>;

²¹ 2023. gadā ārpusģimenes aprūpē bija 5286 bērni (1,41% no visiem Latvijā dzīvojošajiem bērniem);

Šis pieaugums ir saistīts ar aizgādības tiesību pārtraukšanas gadījumu pieaugumu. Kad bāriņtiesa lemj par aizgādības tiesību pārtraukšanu, tas bieži vien nozīmē arī nepieciešamību bērnu nodot ārpusģimenes aprūpē, lai nodrošinātu viņa drošību un attīstību.

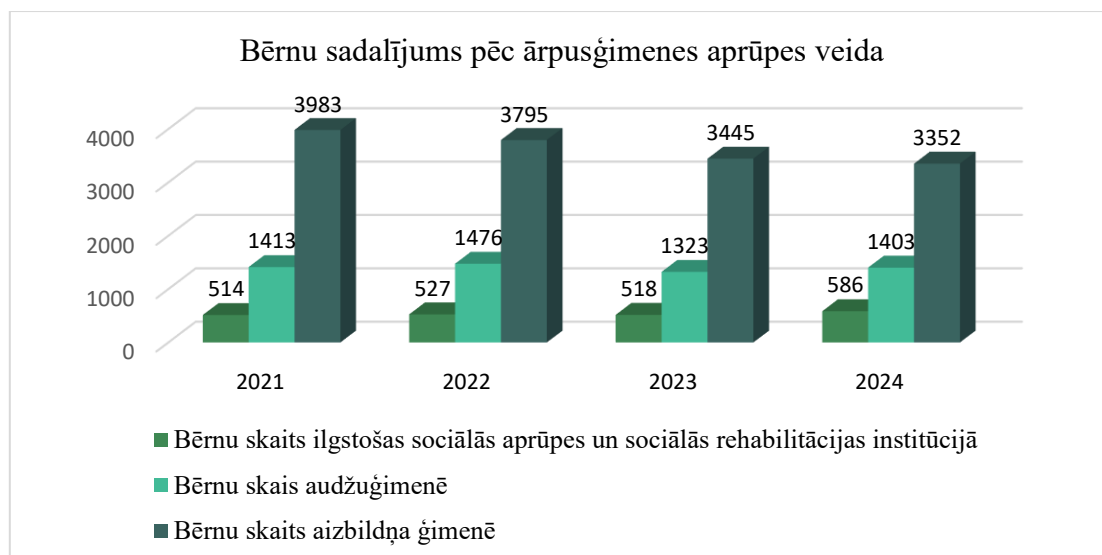

10. diagramma

2.2. Ārpusģimenes aprūpes veidi

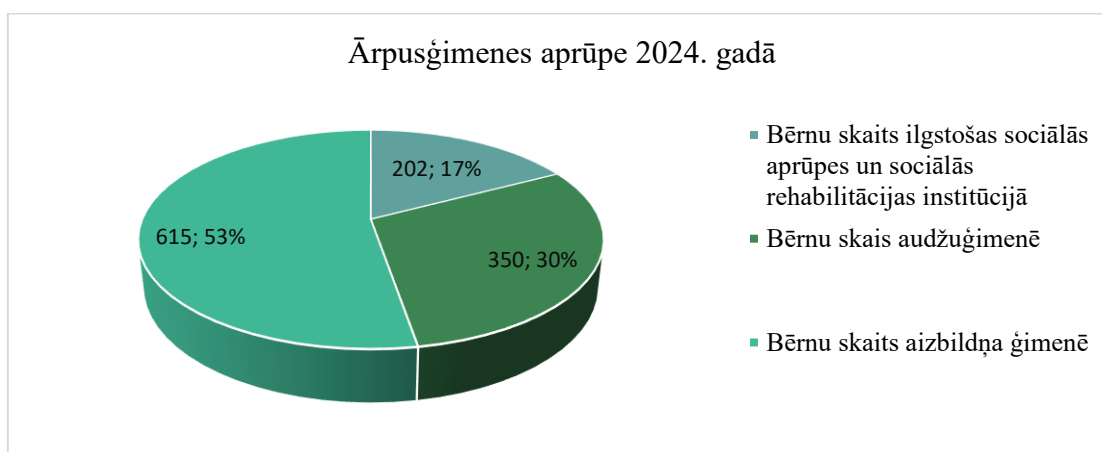
Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 27. panta trešo daļu, bērniem, kurus šķir no ģimenes, tiek nodrošināta ārpusģimenes aprūpe, prioritāri pie aizbildņa vai audžuģimenē. Tikai gadījumos, kad šāda aprūpe nav piemērota konkrētajam bērnam, tiek nodrošināta aprūpe bērnu aprūpes iestādē.

Vērtējot situāciju 2024. gada 31. decembrī, visbiežāk bērnu ārpusģimenes aprūpe tika nodrošināta pie **aizbildņiem** – **3352 bērni** jeb 62,76% no visiem ārpusģimenes aprūpē nodotajiem bērniem. **1403 (26,27 %)** bērnu aprūpe nodrošināta **audžuģimenē**, savukārt **586 bērnu (10,97%)** aprūpe un audzināšana tiek īstenota **aprūpes iestādē** (sk. 11. diagrammu). Tādējādi ārpusģimenes aprūpe ģimeniskā vidē uz 2024. gada 31. decembri tika nodrošināta 89,03% ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu.

11. diagramma

Pārskata gadā 615 bērni (53% no visiem ārpusģimenes aprūpē nodotajiem bērniem) tika ievietoti aizbildņu ģimenēs. Aizbildnība ir tā ārpusģimenes aprūpes forma, kura tiek atbalstīta primāri un tā ir arī visbiežāk sastopamā, jo par aizbildņiem visbiežāk kļūst bērna radnieki vai citas tuvas personas. Savukārt 350 bērni (30%) tika ievietoti audžuģimenēs, kas ir otra visbiežāk izvēlēta aprūpes forma. Aprūpes iestādē tika ievietoti 202 bērni (17% no visiem bērniem ārpusģimenes aprūpē). Šāda aprūpe tiek nodrošināta gadījumos, kad bērnam nav rasta iespēja nodrošināt aprūpi pie aizbildņa vai audžuģimenē (sk. 12. diagrammu).

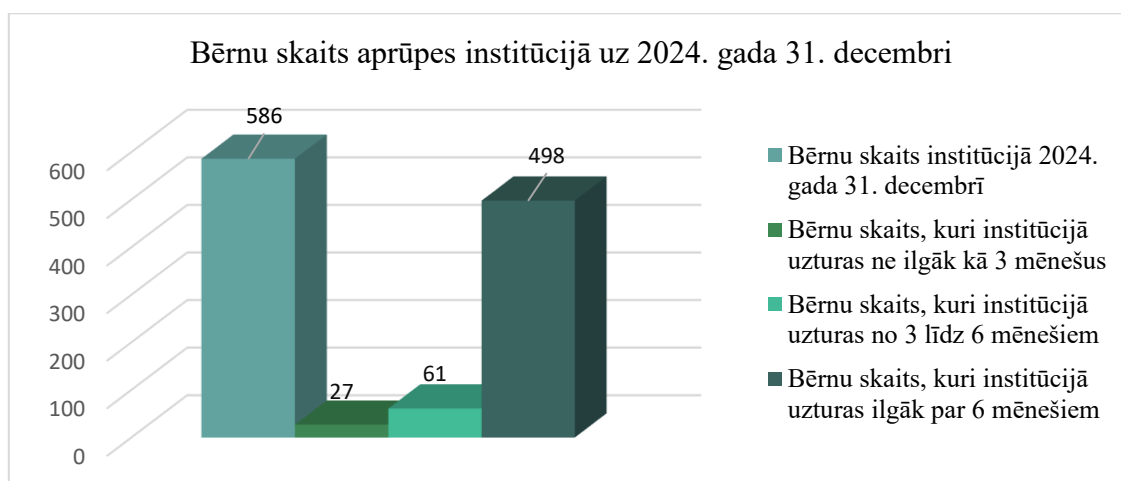

12. diagramma

2024. gada dati par bērnu ārpusģimenes aprūpi liecina par dažām nelielām izmaiņām salīdzinājumā ar 2023. gadu. Ārpusģimenes **aprūpe ģimeniskā vidē samazinājusies** par 1,17 procentiem – no 90,2% (2023. gadā) uz 89,03% (2024. gadā). Tas nozīmē, ka nedaudz samazinājies bērnu skaits, kuri tiek aprūpēti ģimenes apstākļos. Skatoties detalizētāk – audžuģimenēs ievietoto

bērnu skaits ir palielinājies no 25,5% (2023. gadā) līdz 26,27% (2024. gadā). Aizbildņu ģimenēs ievietoto bērnu skaits ir nedaudz samazinājies – no 65,17% (2023. gadā) uz 62,76% (2024. gadā). Aprūpes institūcijās ievietoto bērnu skaits pieaudzis no 9,8% (2023. gadā) līdz 10,97% (2024. gadā).²²

Bāriņtiesu sniegtie dati par bērniem aprūpes iestādēs iezīmē negatīvu tendenci – 84,98% bērnu aprūpes iestādēs uzturas ilgāk par 6 mēnešiem. Šī ilgstošā uzturēšanās liecina par būtisku problēmu saistībā ar iespēju bērniem rast iespēju mainīt ārpusģimenes aprūpi uz ģimenisku ārpusģimenes aprūpi (sk. 13. diagrammu).

13. diagramma

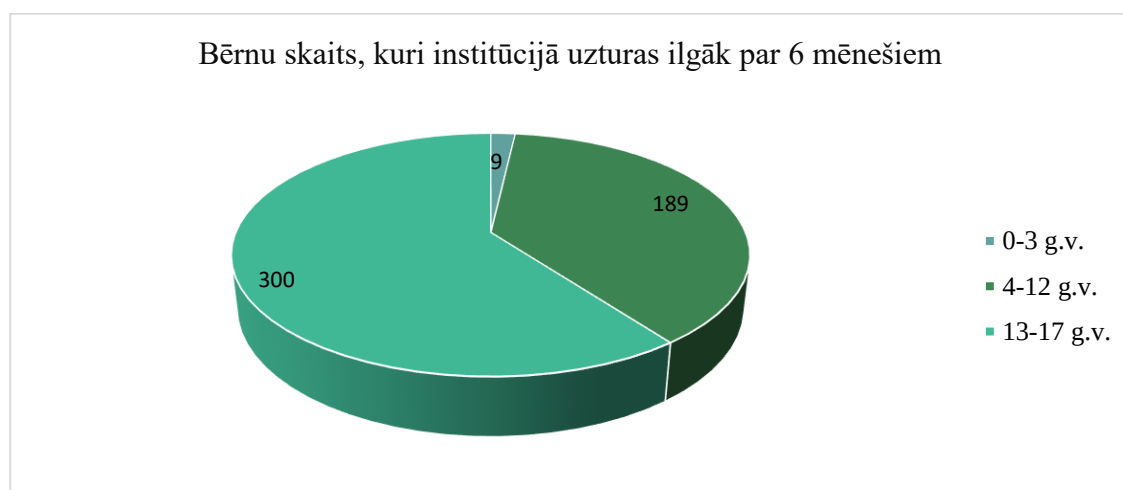
Statistiskais rādītājs “bērni, kuri atradās aprūpes iestādēs no 3 līdz 6 mēnešiem” sniedz informāciju par bērniem, kuri pārskata gadā ievietoti aprūpes iestādē un tur uzturas jau ilgāk par 3 mēnešiem, bet ne ilgāk kā pusgadu. 2024. gada dati iezīmē negatīvu pieaugumu – proti, pārskata gadā bērnu vecumā no 4-12 gadiem, kuri ievietoti aprūpes iestādē pārskata gadā un trīs mēnešu laikā nav izdevies bērniem nodibināt aizbildnību vai bērnus nodot audžuģimenē, gandrīz dubultojies no 16 bērniem 2023. gadā līdz jau 30 bērniem 2024. gadā. Šī pieaugošā tendence liecina par nopietnu problēmu, jo tieši mazākie bērni ir visjutīgākie pret institucionalizācijas negatīvo ietekmi. 14. un 15. diagrammas dati atspoguļo bērnu vecuma sadalījumu, kuri pārskata gadā atradās aprūpes institūcijās.

Šie dati norāda uz nepieciešamību vēl vairāk attīstīt un pilnveidot audžuģimeņu kustību un jaunu audžuģimeņu piesaistīšanas mehānismus, kā arī sniegt vairāk un plašāku atbalstu aizbildņiem un potenciālajiem aizbildņiem, lai mazinātu bērnu ilgstošo uzturēšanos aprūpes iestādēs.

²² <https://www.bac.gov.lv/lv/media/2493/download?attachment;>

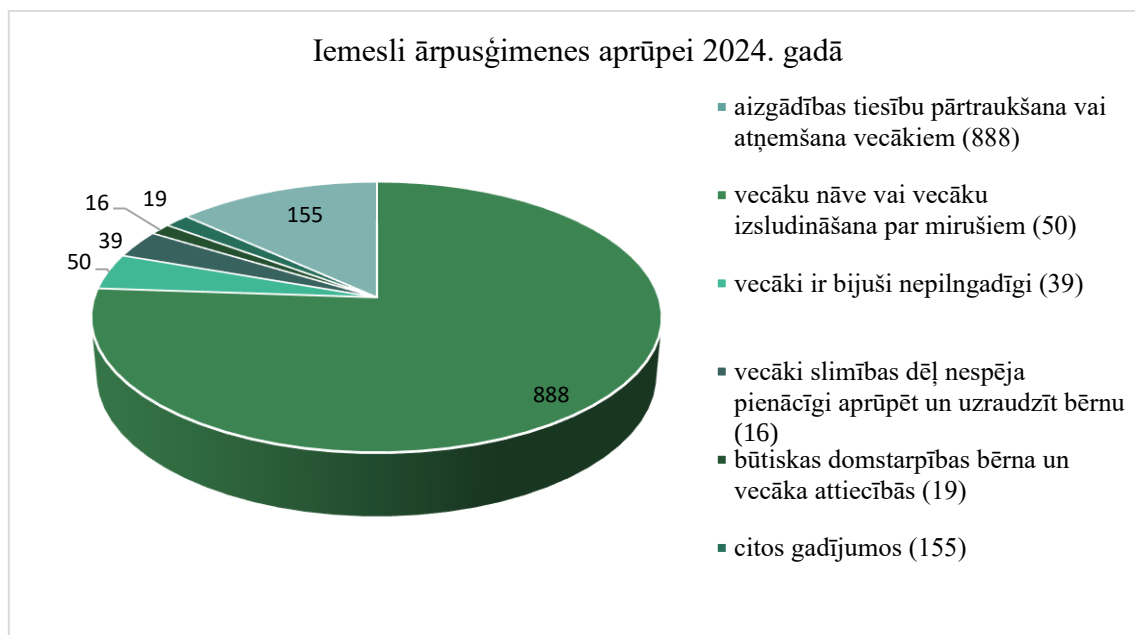
14. diagramma

15. diagramma

Bāriņtiesu pārskati par darbu satur informāciju arī par galvenajiem iemesliem bērnu ārpusģimenes aprūpes nodrošināšanai. Bāriņtiesu sniegtā informācija liecina, ka galvenais iemesls lēmuma par ārpusģimenes aprūpi bērnam pieņemšanai nemainīgi ir bērna aizgādības tiesību pārtraukšana vai atņemšana vecākiem. 2024. gadā tas bija iemesls **888 bērnu** (76,09%) ārpusģimenes aprūpei. Bērna vecāku nāve vai vecāku izsludināšana par mirušiem ir bijis iemesls ārpusģimenes aprūpei 4,28% gadījumu (50 bērniem). 39 bērniem (attiecīgi 3,34% no visiem bērniem) vecāki ir bijuši nepilngadīgi, tādēļ, lai nodrošinātu nepieciešamo likumisko pārstāvību, bērniem nodibināta ārpusģimenes aprūpe. 1,37 % gadījumos (16 bērniem) bijusi nepieciešamība ar ārpusģimenes aprūpi nodrošināt bērnu tiesību un interešu aizsardzību tādēļ, ka vecāki slimības dēļ nespēja pienācīgi aprūpēt un uzraudzīt bērnu. 19 bērniem (1,63%) ārpusģimenes aprūpes iemesls ir bijušas būtiskas domstarpības bērna un vecāka attiecībās. 155 bērniem (13,28%) ārpusģimenes aprūpe nodrošināta

citos gadījumos, kas bāriņtiesu pārskatos par darbu netiek atspoguļoti detalizētāk, bet visbiežāk tas nozīmē, ka bērnam pārskata gadā mainīts ārpusģimenes aprūpes sniedzējs (sk. 16. diagrammu).

16. diagramma

2.3. Adoptējamo bērnu skaits, kuri atrodas ārpusģimenes aprūpē

Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likumu²³ un Civillikumu²⁴, bērnu adopcija tiek uzskatīta par vienu no bērna interesēm atbilstošāko risinājumu ilgtermiņā gadījumos, ja bērns ir kļuvis adoptējams un ja adopcija ir bērna interesēs.

Saskaņā ar Ministru kabineta 2018. gada 30. oktobra noteikumiem Nr. 667 “Adopcijas kārtība” (turpmāk – Adopcijas kārtība), bāriņtiesai ir pienākums noskaidrot bērna viedokli par adopciju, ja bērns ir kļuvis adoptējams²⁵. Bērna viedokļa noskaidrošana ir ļoti būtiska, lai bērns varētu izteikt savas vēlmes un sajūtas par iespējamo pārmaiņu, kam ir tieša un būtiska ietekme uz bērna turpmāko dzīvi. Ja bērns ir sasniedzis 12 gadu vecumu, viņa piekrišana adopcijai tiek noformēta atbilstoši noteikumiem²⁶.

2024. gada dati par adoptējamajiem bērniem iezīmē vairākas būtiskas tendences. Adoptējamo bērnu skaits salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem ir samazinājies. Paralēli tam, palielinājies to bērnu skaits, kuri nepiekrīt adopcijai. 2024. gadā **717 bērnu**, t.i. 65,5% adoptējamo bērnu pauda viedokli, ka viņi **nepiekrīt adopcijai**, kas ir pieaugums salīdzinājumā ar 708 bērniem, jeb 61,94% 2023. gadā.

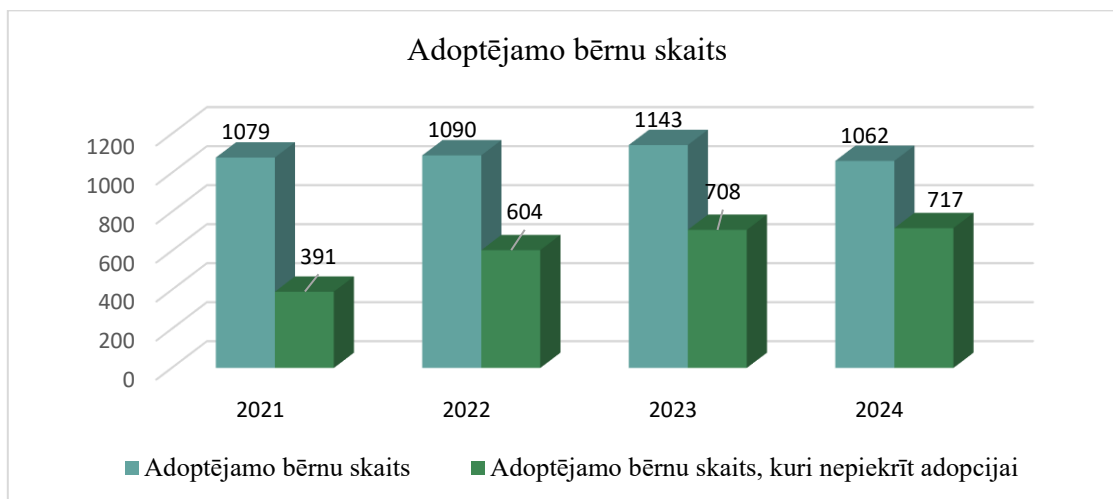
²³ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 31. panta pirmā daļa

²⁴ Civillikuma 162. pants

²⁵ Ministru kabineta 2018. gada 30. oktobra noteikumu Nr. 667 “Adopcijas kārtība” 8.¹ punkts

²⁶ Ministru kabineta 2018. gada 30. oktobra noteikumu Nr. 667 “Adopcijas kārtība” 7. punkts;

(sk. 17. diagrammu) Minētais var liecināt par nepieciešamību padziļināti analizēt, kas ir bērnu viedokļa pamatojums, kāda informācija vai pieredze veido bērnu un jauniešu noliedzošu attieksmi pret iespējamu adopciju. Visvairāk adoptējamo bērnu ir vecumā no 13 līdz 17 gadiem – 538 bērni (50,6%) un vecumā no 4 līdz 12 gadiem – 477 bērni (45% no visiem bērniem) un vismazāk adoptējamo bērnu ir vecumā līdz 3 gadiem – 47 bērni (4,4%).

17. diagramma

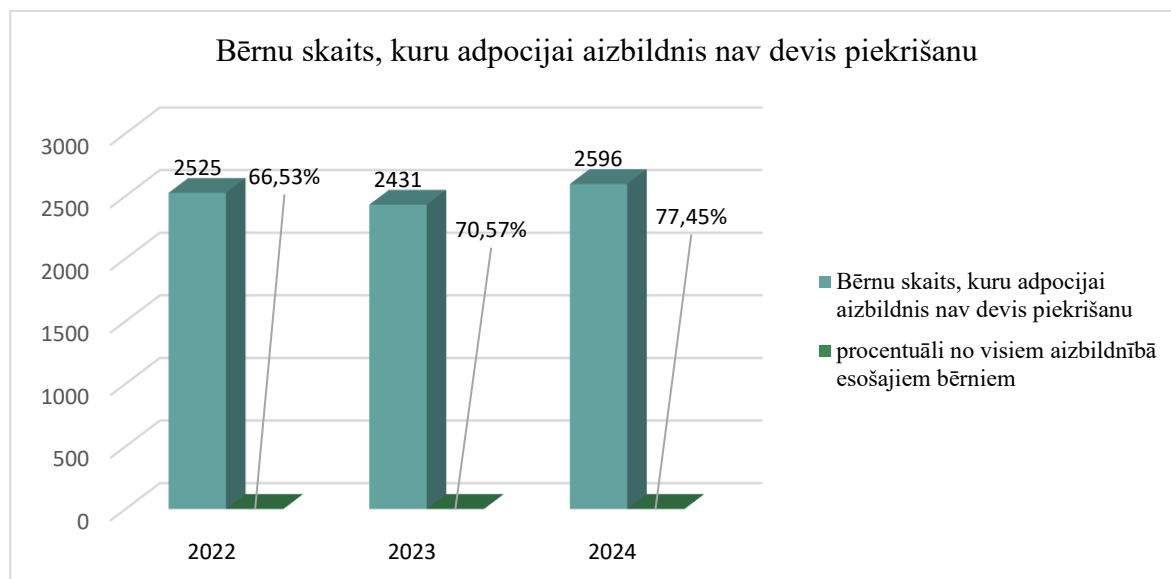
Ja adoptējamais bērns ir aizbildnībā, bāriņtiesai divu mēnešu laikā no brīža, kad bērns kļuvis adoptējams, jānoskaidro aizbildņa viedoklis par bērna adopciju aizbildņa ģimenē vai citā ģimenē²⁷. Tas ir svarīgi, jo aizbildnim ir būtiska loma bērna aprūpes un audzināšanas procesā, un viņa viedoklis par to, vai bērns ir jānodod adopcijai, ir jāņem vērā. Ja bērns atrodas audžuģimenē, bāriņtiesai divu mēnešu laikā no brīža, kad bērns kļuvis adoptējams, jānoskaidro, vai audžuģimene vēlas adoptēt šo bērnu. Ja audžuģimene neizsaka vēlmi adoptēt bērnu, ziņas par adoptējamo bērnu nosūta Labklājības ministrijai²⁸.

Dati par adoptējamajiem bērniem norāda uz tendenci, ka 2024. gadā ir palielinājies bērnu skaits, kuru adopcijai aizbildnis nav piekritis (sk. 18. diagrammu). Arī procentuāli salīdzinot ar 2023. gadu, šis skaits ir pieaudzis — 2023. gadā tas veidoja 70,57%, bet 2024. gadā tas ir pieaudzis līdz 77,45% no kopējā aizbildnībā esošo bērnu, kuri ir adoptējami, skaita. Šāda tendence var norādīt uz aizbildņu

²⁷ Ministru kabineta 2018. gada 30. oktobra noteikumu Nr. 667 “Adopcijas kārtība” 11. punkts

²⁸ Ministru kabineta 2018. gada 30. oktobra noteikumu Nr. 667 “Adopcijas kārtība” 15. punkts;

vēlmi saglabāt bērnu savā ģimenē un neveicināt viņa adopciju, kas, iespējams, saistāms ar faktu, ka lielākoties aizbildņi ir bērna radnieki.

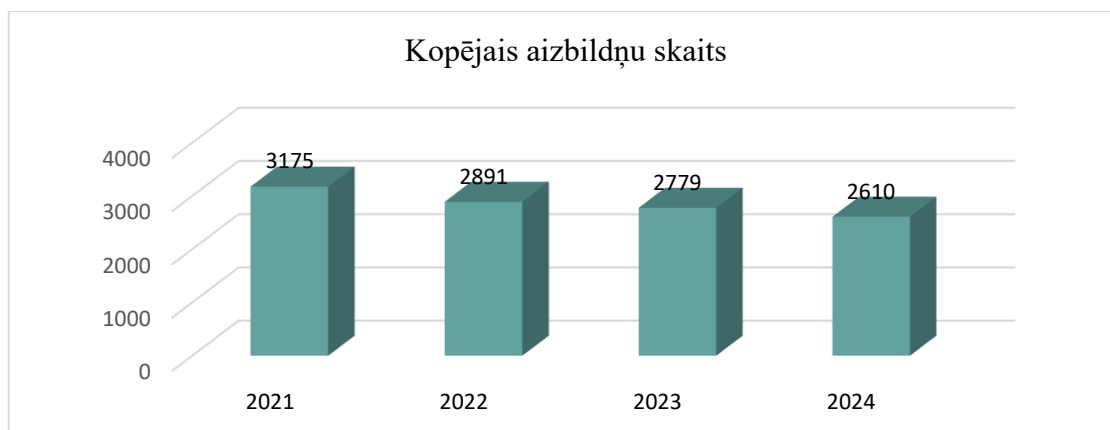
18. diagramma²⁹

2.5. Pārskats par aizbildnības lietām

Civillikuma 222. pants nosaka, ka bērnam, kurš palicis bez vecāku aizgādības, tiek iecelts aizbildnis. Aizbildnim ir jānodrošina bērna tiesību un interešu aizsardzība, kā arī jāgādā par viņa audzināšanu un personisko un mantisko interešu pārstāvniecību. Saskaņā ar Bāriņtiesu likumu, bāriņtiesām, pirms personas iecelšanas par aizbildni, ir jānovērtē tās piemērotība aizbildņa pienākumu pildīšanai. Aizbildnis ir atbildīgs par bērnu līdz tam laikam, kad bērns var atgriezties bioloģiskajā ģimenē, tiek adoptēts vai sasniedz 18 gadu vecumu.

Aizbildnība ir galvenais ārpusģimenes aprūpes veids un 62,76% no visiem ārpusģimenes aprūpē esošajiem bērniem tiek aprūpēti aizbildņu ģimenēs. 2024. gada 31. decembrī valstī bija **2610 aizbildņi** (sk. 19. diagrammu). Aizbildņu skaits samazinājās 2021–2023. gadā, kas skaidrojams ar kopējo ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu skaita samazinājumu, bet, lai arī ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu skaits 2024. gadā nedaudz pieauga, aizbildnībā esošo bērnu un līdz ar to aizbildņu skaits joprojām samazinās.

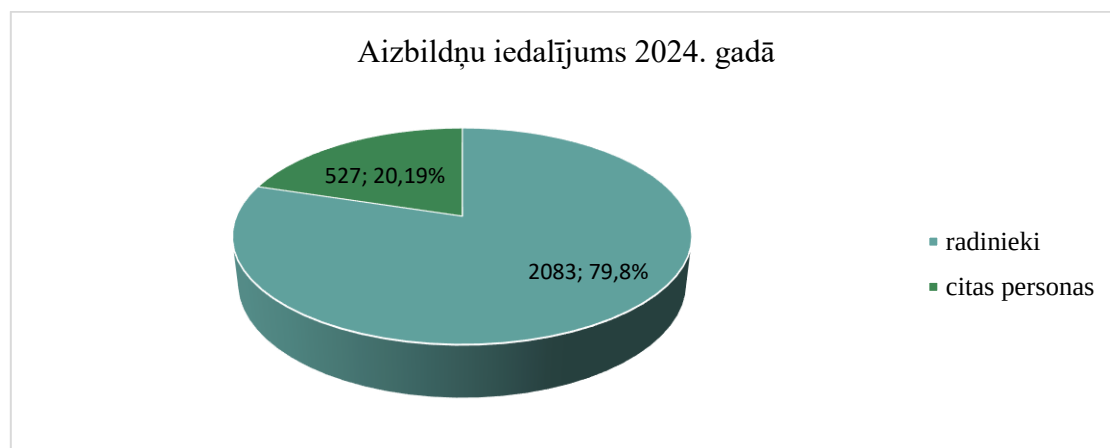
²⁹ 2021. gada dati nav iekļauti diagrammā, jo dati nav salīdzināmi - 2022. gadā precizēta statistiskā rādītāja aizpildīšanas metodoloģija;

19. diagramma

2.6. Aizbildņu un aizbildnībā esošo bērnu skaits pārskata gadā

Saskaņā ar Civillikuma normām aizbildnību vispirms piešķir bērna tuvākajiem radniekiem, un tam nepieciešams bāriņtiesas apstiprinājums. Bāriņtiesu sniegtā informācija norāda, ka galvenokārt bērna aizbildņa pienākumus uzņemas bērna radnieki. 2024. gada 31. decembrī 2083 aizbildņi bija bērna radnieki, no kuriem 48,66% bija vecvecāki un 31,15% citi radnieki. Savukārt 20,19 % jeb 527 aizbildņi bija citas personas, kuras bāriņtiesas atzina par piemērotām aizbildņa pienākumu pildīšanai un iecelšanai konkrētam bērnam (sk. 20. diagrammu).

20. diagramma

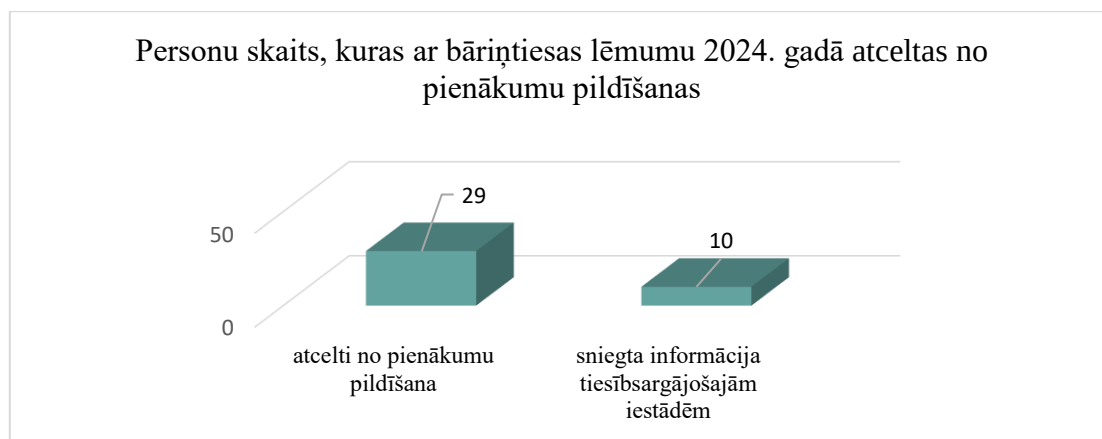
2024. gadā par aizbildni bērnam ieceltas **450 personas** (387 sievietes un 63 vīrieši), aizbildnībā nodoti **595 bērni**, kam aizbildnība nodibināta pirmreizēji. No pārskata gadā ieceltajiem aizbildņiem, 174 sievietes un 11 vīrieši ir bērna vecvecāki, 111 sievietes un 29 vīrieši – citi radnieki, bet 102 sievietes un 23 vīrietis – personas, kas nav radnieki.

2.7. Aizbildnības izbeigšana pārskata gadā

2024. gadā aizbildnība izbeigta³⁰ 608 bērniem, jo zuduši aizbildnības nodibināšanas iemesli, un aizbildnis ar bāriņtiesas lēmumu atlaists, vai aizbildnis atcelts no pienākumu pildīšanas, jo konstatēti pārkāpumi aizbildņa darbībā. Kopumā aizbildņa pienākumus pārtraukušas pildīt 512 personas.

Bāriņtiesu sniegtā informācija liecina, ka 2024. gadā būtiski pieaudzis gan to personu skaits, kuru rīcībā konstatēti pārkāpumi, kas kaitē bērna interesēm, gan to personu skaits, par kurām sniegta informācija tiesībsargājošajām iestādēm. Šajos gadījumos bāriņtiesa lemj par aizbildņa atcelšanu.³¹

Ņemot vērā šādu situāciju nopietnību, bāriņtiesām īpaši rūpīgi jāvērtē potenciālie aizbildņi, lai novērstu iespējamu bērna tiesību pārkāpšanu un nepieļautu atkārtotu bērna traumatizāciju. 2024. gadā no pienākumu pildīšanas atcelti 29 aizbildņi (12 vecvecāki, 6 citi radnieki, 11 citas personas), un par 10 aizbildņiem sniegta informācija tiesībsargājošajām iestādēm (sk. 21. diagrammu). Papildus vēršam uzmanību, ka Bāriņtiesu pārskatos par darbu netiek sniegti dati par personām, kuras atstādinātas³² no aizbildņa pienākumu pildīšanas.

21. diagramma

Iemesli, kādēļ bērniem 2024. gadā likumisku iemeslu dēļ izbeigta aprūpe aizbildņa ģimenē atainoti 22. diagrammā. Vairāk kā puse lēmumu par aizbildnības izbeigšanu pieņemti, kad bērns sasniedz pilngadību – šādi lēmumi pieņemti attiecībā uz 333 bērniem. Būtiska daļa izbeigšanas gadījumu ir pozitīvi – 92 bērni 2024. gadā atgriezās vecāku ģimenēs pēc tam, kad vecākiem tika atjaunotas iepriekš pārtrauktās vai atņemtās aizgādības tiesības, 20 bērni tika nodoti vecāku aprūpē,

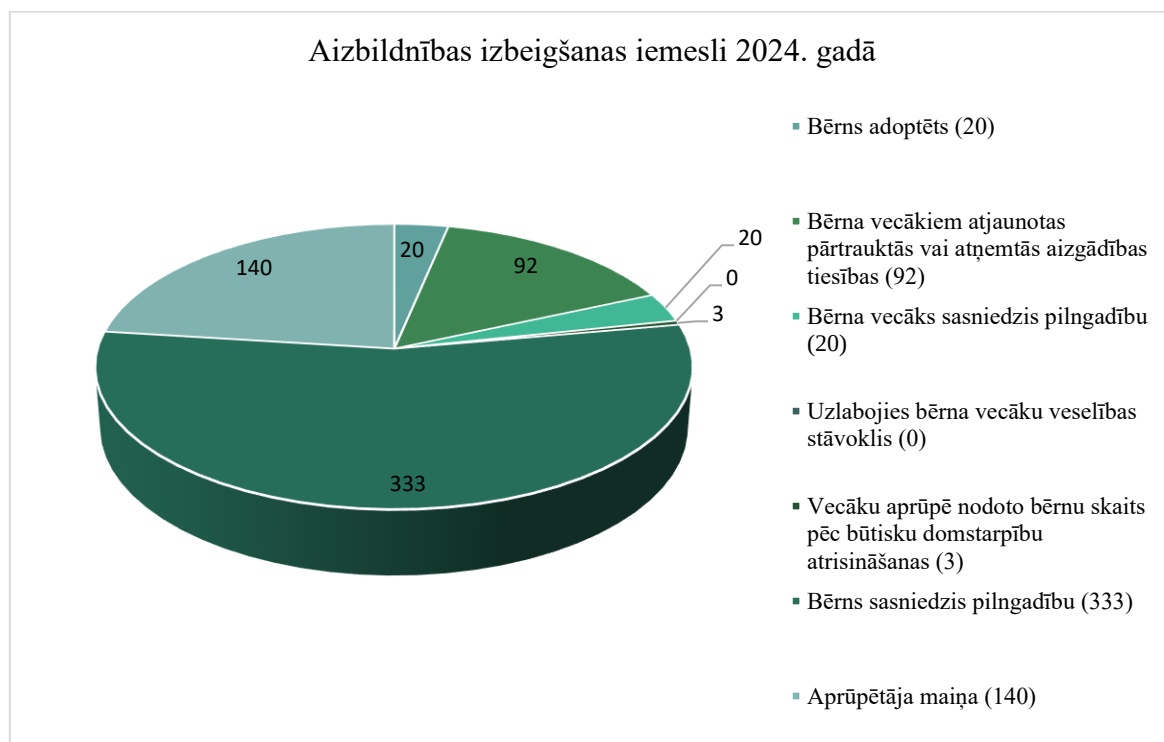
³⁰ Civillikuma 341. pantā noteikts, kādos gadījumos aizbildnība izbeidzas aizbildnim;

³¹ Bāriņtiesu likuma 32. panta pirmās daļas 3. punkts;

³² Bāriņtiesu likuma 23.panta pirmās daļas 2.punkts,32.panta pirmās daļas 2.punkts;

kad viņu vecāki paši sasniedza pilngadību, savukārt 3 bērni varēja atgriezties vecāku aprūpē pēc būtisku domstarpību atrisināšanas ģimenē, un vēl 20 bērni tika adoptēti.

Savukārt negatīva tendence vērojama gadījumos, kad aizbildnība tiek izbeigta, mainot ārpusģimenes aprūpes pakalpojuma sniedzēju (sk. sadaļu Ārpusģimenes aprūpes formas maiņa).

22. diagramma

2.8. Pārskats par audžuģimeņu lietām

Bērnu tiesību aizsardzības likumā ietvertā audžuģimenes definīcija paredz, ka audžuģimene ir ģimene vai persona, kas nodrošina aprūpi bērnam, kuram uz laiku vai pastāvīgi atņemta viņa ģimeniskā vide vai kura interesēs nav pieļaujama palikšana savā ģimenē, līdz brīdim, kad bērns var atgriezties savā ģimenē vai, ja tas nav iespējams, tiek adoptēts, viņam nodibināta aizbildnība vai bērns ievietots bērnu aprūpes iestādē.

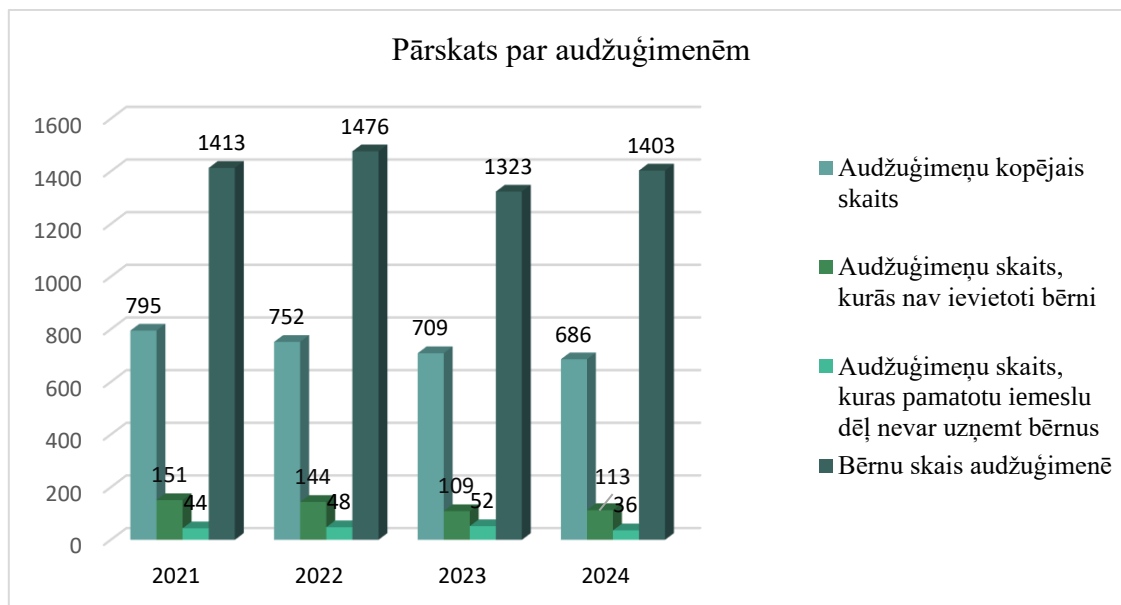
2024. gadā Latvijā bija **686 audžuģimenes**, kas turpina samazinājuma tendenci pēdējo četru gadu laikā. Audžuģimeņu skaits, kurās nav ievietoti bērni, pieaudzis līdz 113, kas ir 19,4% no kopējā audžuģimeņu skaita un ir augstākais procentuālais rādītājs pēdējos četros gados (sk. 23. diagrammu). Papildus šim skaitam ir arī audžuģimenes, kuras bērnus neuzņem pamatotu iemeslu dēļ³³, piemēram, ģimenes apstākļu, veselības vai citu objektīvu iemeslu dēļ. Šo ģimeņu skaits pēc trīs gadu pieauguma

³³ Audžuģimeņu noteikumu 26. punkts;

tendences 2024. gadā ir samazināties: 2024. gadā – 36 ģimenes, 2023. gadā – 52, 2022. gadā – 48, 2021. gadā – 44.

Jānorāda, ka bāriņtiesu darbības pārskatos nav atsevišķi izdalīta informācija par to, vai to audžuģimeņu skaits, kurās uz 2023. gada 31. decembri nav ievietoti bērni, ietver audžuģimenes, kurās vispār nav tikuši ievietoti bērni vai ilgstoši nav ievietoti bērni, vai arī tās ir audžuģimenes, kurām tieši pārskata perioda datu sagatavošanas brīdī izbeigta bērna uzturēšanās audžuģimenē.

2024. gada 31. decembrī 573 audžuģimenēs aprūpe tika nodrošināta 1403 bērniem.

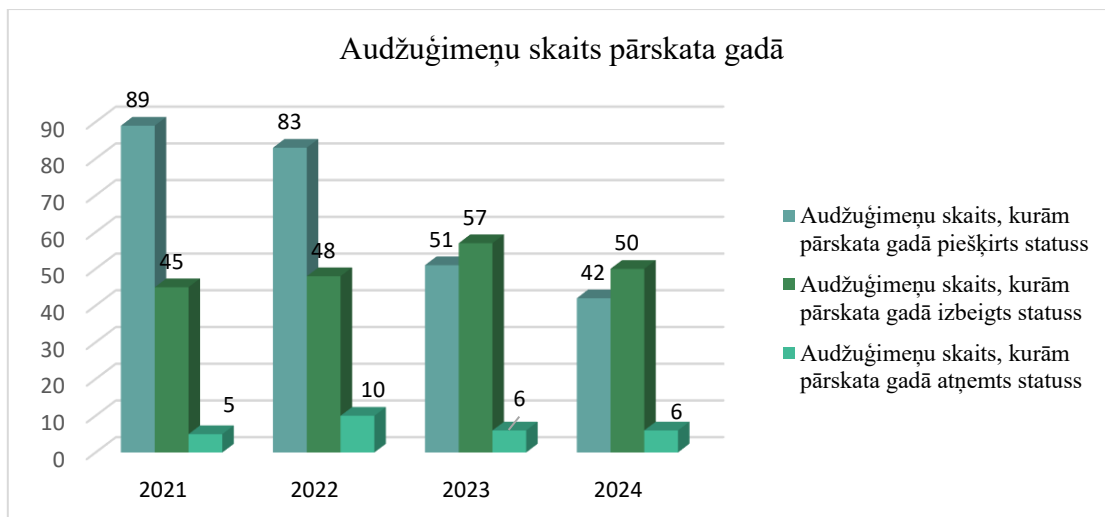
23. diagramma

2.9. Audžuģimeņu skaits pārskata gadā

2024. gadā bāriņtiesas piešķirušas audžuģimenes statusu 42 ģimenēm (sk. 24. diagrammu). Vienlaikus statusu izbeidza 50 audžuģimenes – jau otro gadu audžuģimeņu skaits, kam izbeigts statuss, pārsniedz audžuģimeņu skaitu, kam statuss piešķirts.

Statusa izbeigšanas iemesli ir dažādi – personiski (motivācijas zudums, veselības problēmas, izdegšana, izmaiņas nodarbinātībā) un ģimenes apstākļi (laulības šķiršana, bērna piedzimšana, dzīvesvietas maiņa u.c.).

2024. gadā 6 audžuģimenēm statuss atņemts pārkāpumu dēļ. 11 gadījumos informācija par iespējamiem bērnu tiesību pārkāpumiem nodota tiesībsargājošām iestādēm. Šādu ziņojumu skaits ir lielāks par pieņemtajiem lēmumiem par audžuģimenes statusa atņemšanu, jo ne visas aizdomas par pārkāpumiem apstiprinās vai arī atsevišķos gadījumos bāriņtiesa lēmumu pieņem nākamajā gadā, ja izvērtēšanas process uzsākts pārskata gada beigās.

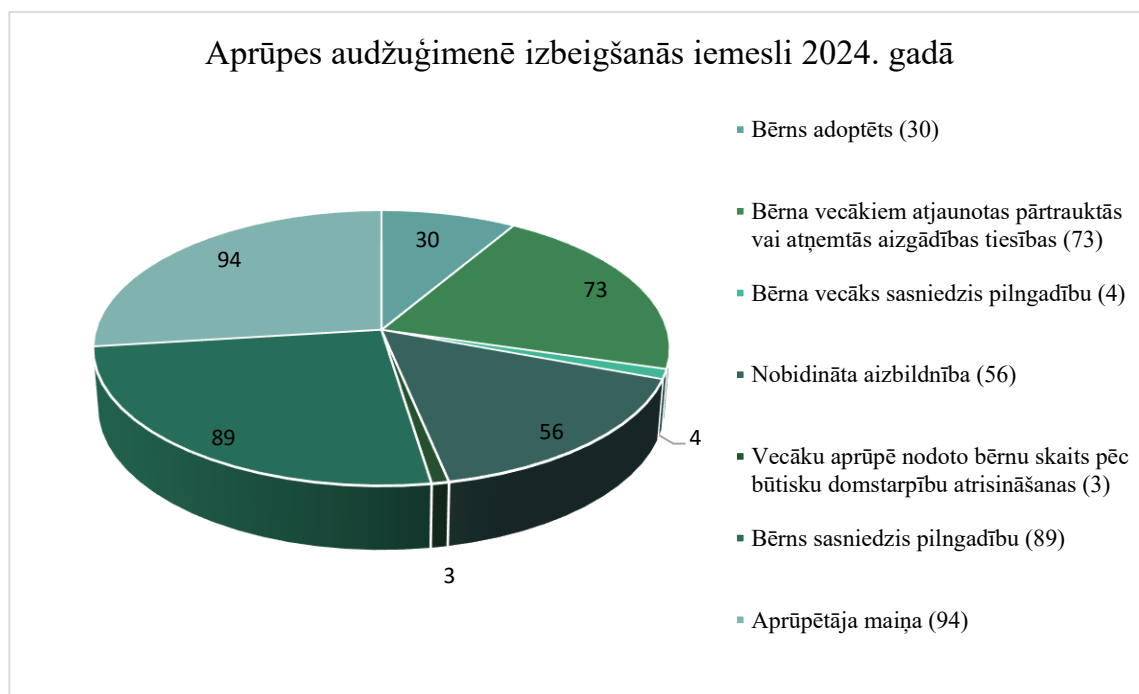

24. diagramma

2.10. Bērnu turpmākā aprūpe pēc aprūpes audžuģimenē izbeigšanas

Bērna uzturēšanās audžuģimenē var tikt izbeigta dažādu iemeslu dēļ: atgriešanās bioloģiskajā ģimenē, adopcija, aizbildnības nodibināšana, konflikti, audžuģimenes nespēja pildīt pienākumus vai statusa atņemšana. Ja uzturēšanās esošajā audžuģimenē nav iespējama, bērnam tiek meklētas citas aprūpes iespējas.³⁴

2024. gadā aprūpe audžuģimenē izbeigta 349 bērniem (sk. 25. diagrammu).

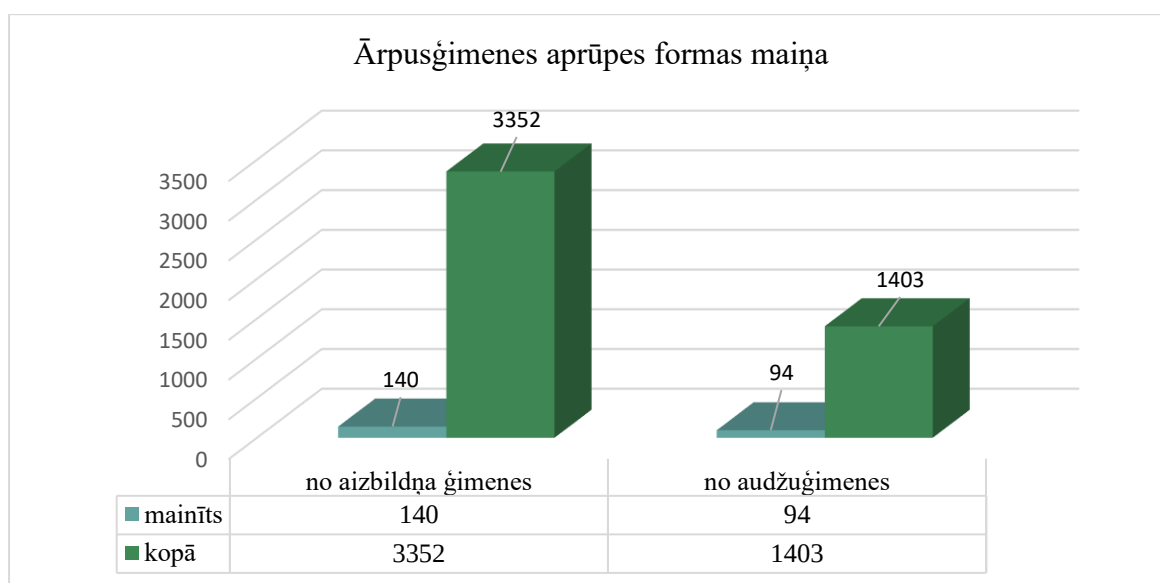
25. diagramma

³⁴ 2018. gada 26. jūnija noteikumu Nr. 354 "Audžuģimenes noteikumi" 64.2. apakšpunkts;

Dati liecina, ka 94 gadījumos audžuģimenē ievietotam bērnam tika mainīts ārpusģimenes aprūpētājs, bērnu nododot vai nu citas audžuģimenes aprūpē, vai ievietojot aprūpes iestādē.

2.11. Ārpusģimenes aprūpes formas maiņa

2024. gadā ārpusģimenes aprūpes sistēmā vērojama augsta aprūpes formu mainība, t.i. bērnam mainīts ārpusģimenes aprūpes nodrošinātājs un arī ārpusģimenes aprūpes veids.. Kopumā gada laikā būtiskas izmaiņas skārušas lielu skaitu bērnu – 234 bērniem³⁵ pārskata gadā mainīts ārpusģimenes aprūpes sniedzējs – 140 bērniem, t.i. 4,2% no visiem aizbildnībā esošajiem bērniem un 94, t.i. 6,7% no visiem audžuģimenēs ievietotajiem bērniem (sk. 26. diagrammu).

26. diagramma

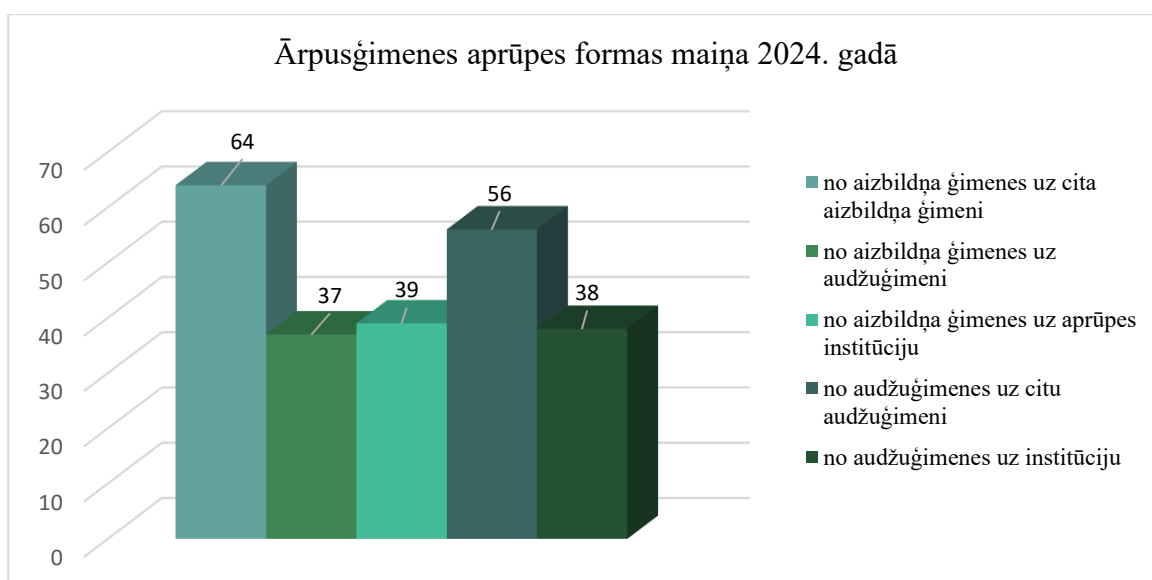
Šīs pārmaiņas bieži nozīmē ne tikai aprūpes formas maiņu, bet arī dzīvesvietas, attiecību un emocionālās vides zaudēšanu, kas var radīt papildu stresu un traumatizāciju bērniem. Atkārtotas aprūpētāja maiņas var negatīvi ietekmēt bērna spēju veidot noturīgas un uzticamas attiecības, veicinot emocionālu nedrošību, trauksmi un uzvedības traucējumus. Tas ir īpaši būtiski maziem bērniem, kuriem stabilas pieaugušo attiecības ir izšķirošas veselīgai attīstībai. Aprūpētāja maiņa var kavēt bērna sociālo, emocionālo un valodas prasmju attīstību, kā arī palielināt psiholoģisko risku bērniem ar iepriekšējas traumatiskas pieredzes fonu. Lai novērstu šādas sekas, ārpusģimenes aprūpes sistēmas ietvaros būtiska nozīme ir ne tikai aprūpes pieejamībai, bet arī tās nepārtrauktībai, kvalitātei un atbalstam aprūpētajiem, nodrošinot bērnam stabilu un paredzamu vidi.

³⁵ Minētajā rādītājā netiek ietverti bērni kuru ārpusģimenes aprūpes forma mainīta no audžuģimenes uz aizbildnību, jo aizbildnība tiek uzskatīta par stabilāku un bērna interesēm atbilstošāku ārpusģimenes aprūpes formu;

2024. gadā ārpusģimenes aprūpes sistēmā īpaši satraucoša ir tendence, kurā bērni no ģimeniskās aprūpes formām – audžuģimenēm un aizbildņu ģimenēm – tiek pārvietoti uz aprūpes iestādēm. Kopumā 2024. gada laikā 77 bērni, kuri iepriekš atradās ģimeniskā vidē, tika ievietoti aprūpes iestādēs, tai skaitā 38 bērni no audžuģimenēm un 39 bērni no aizbildņu ģimenēm.

Ģimeniskas ārpusģimenes aprūpes formas maiņu piedzīvojuši 140 bērni no aizbildņu ģimenēm, kas ir par 50 bērniem vairāk nekā 2023. gadā. 2024. gadā 64 bērniem mainīts aizbildnis, bet 37 bērni no aizbildņa ģimenes ievietoti audžuģimenē.

Vienlaikus novērojama ārpusģimenes aprūpes mainība arī audžuģimenēs – 56 bērni tika nodoti aprūpē no vienas audžuģimenes uz citu, kas, lai arī formāli turpina ģimenisku aprūpes formu, tas var radīt būtiskus izaicinājumus bērna emocionālajai un sociālajai stabilitātei (sk. 27. diagrammu).

27. diagramma

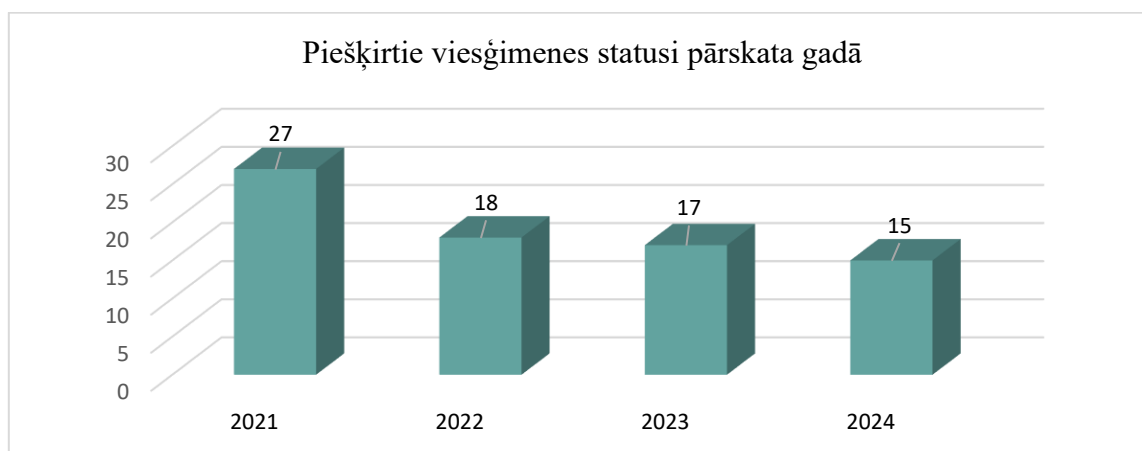
Centrs uzsver, ka, risinot jautājumu par bērnam piemērotāko ārpusģimenes aprūpes veidu, bāriņtiesas darbībām jābūt vērstām uz bērna individuālo vajadzību izvērtēšanu un tam atbilstoša aprūpes veida nodrošināšanu, it īpaši tiecoties radīt bērnam stabilu, nemainīgu vidi ilgtermiņā.

No apkopotās informācijas secināms, ka nepieciešama rūpīga biežo aprūpētāju maiņas cēloņu analīze un mērķtiecīga atbalsta un intervences mehānismu attīstības veicināšana, lai iespējami mazinātu aprūpes maiņu no viena ārpusģimenes aprūpes sniedzēja pie cita, kā arī nepieciešams stiprināt ģimeniskās ārpusģimenes aprūpes formas kā primāro un ilgtspējīgāko risinājumu bērna labklājībai.

2.12. Viesģimeņu skaits, kurām ar bāriņtiesas lēmumu pārskata gadā piešķirts viesģimenes statuss

Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likumu viesģimene ir persona vai laulātie, kas uz laiku savā dzīvesvietā uzņem bērnu no aprūpes iestādes vai kontaktējas ar viņu iestādē³⁶. Lai to varētu darīt, ģimenei jābūt piešķirtam viesģimenes statusam³⁷, un aprūpes iestādei jāpārlicinās par ģimenes spēju sniegt šim bērnam nepieciešamo atbalstu un atbilstoši bērna vajadzībām viņu aprūpēt un uzraudzīt. Bāriņtiesu dati liecina, ka viesģimeņu skaits samazinās: 2024. gadā viesģimenes statuss piešķirts 15 personām vai laulātajiem – par 2 mazāk nekā 2023. gadā un gandrīz divreiz mazāk nekā 2021. gadā (sk. 28. diagrammu).

No apkopotās informācijas konstatējama nepieciešamība pašvaldībām un ārpusģimenes aprūpes atbalsta centriem aktīvāk informēt sabiedrību par iespēju kļūt par viesģimeni, kas bērniem, kuri ilgstoši uzturas aprūpes iestādēs, sniegtu iespēju pavadīt brīvdienas ģimeniskā vidē, attīstīt sadzīves prasmes un gūt pozitīvu sociālo pieredzi. Tāpat būtu vēlams veicināt arī aprūpes iestāžu lielāku atvērtību sabiedrībai, piemēram, veidojot drošus un pārdomātus sadarbības un iesaistes formātus, lai mazinātu aprūpes iestādēs ievietoto bērnu stigmatizāciju sabiedrībā.

28. diagramma

2.13. Ārpusģimenes aprūpē esoša bērna saskarsme ar vecākiem un citām personām pārskata gadā

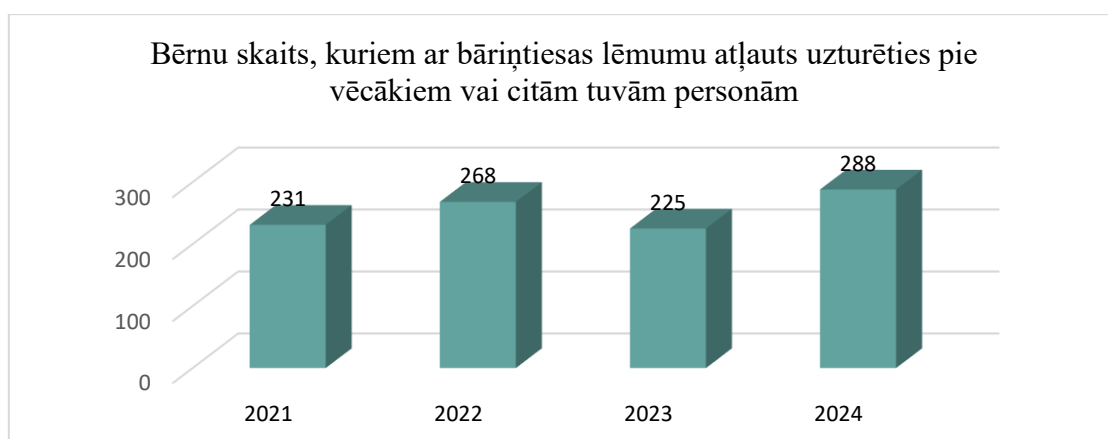
Saskaņā ar Civillikuma 181. pantu, bērnam un vecākiem ir savstarpējas tiesības un vecākiem arī pienākums uzturēt personiskas attiecības un kontaktus, arī tad, ja bērns nedzīvo ģimenē. Šīs tiesības attiecas arī uz brāļiem, māsām, vecvecākiem un citiem tuviem cilvēkiem, ja tas atbilst bērna interesēm.

³⁶ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 1. panta 15. punkts;

³⁷ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 45.³ pants;

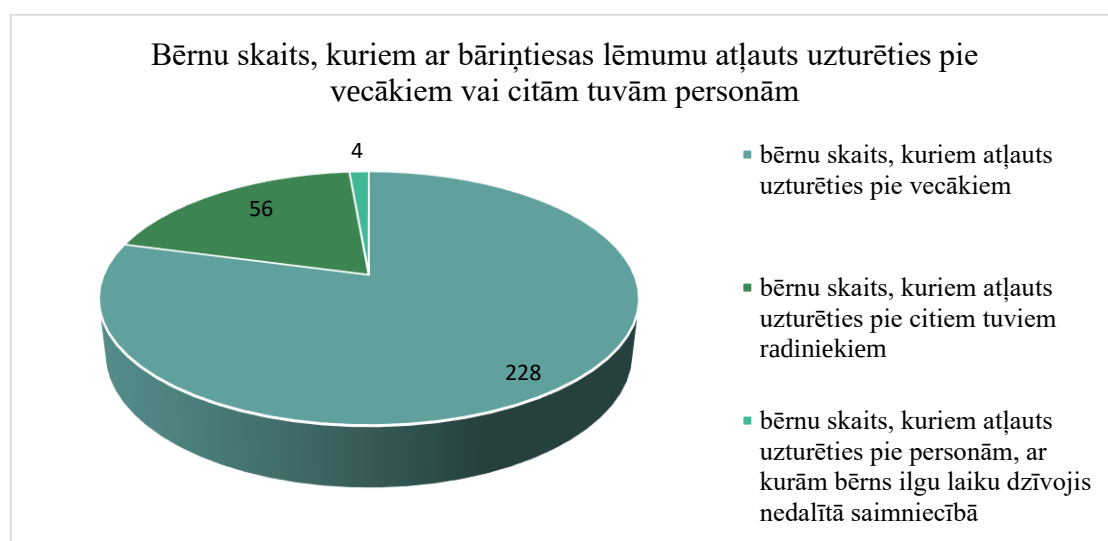
Būtiska iespēja veicināt sekmīgāku bērna atgriešanos bioloģiskajā ģimenē ir viņa uzturēšanās pie vecākiem, radniekiem vai personām, ar kurām bērns iepriekš ilgstoši dzīvojis kopā, pamatojoties uz bāriņtiesas lēmumu. Minētais ļauj pakāpeniski atjaunot attiecības, bērnam piedalīties ģimenes dzīves būtiskās norisēs (piemēram, svētku dienu svinēšana, ģimenei nozīmīgu notikumu atzīmēšana), kā arī vērtēt vecāku spēju praktiskā bērna aprūpē.

29. diagrammas dati rāda, ka bērnu īpatsvars, kuri ar bāriņtiesas lēmumu uzturas pie tuviniekiem, pieaug – no 19,6% 2023. gadā līdz 24,68% 2024. gadā no visiem bērniem, par kuriem pieņemts lēmums par ārpusģimenes aprūpi.

29. diagramma

2024. gadā bāriņtiesa attiecīgu lēmumu bija pieņēmusi par 288 bērniem, no kuriem 228 bērni uzturējās pie vecākiem, 56 bērni pie citiem radniekiem un 4 bērni pie citām personām, ar kurām bērns dzīvojis nedalītā saimniecībā (sk. 30. diagrammu).

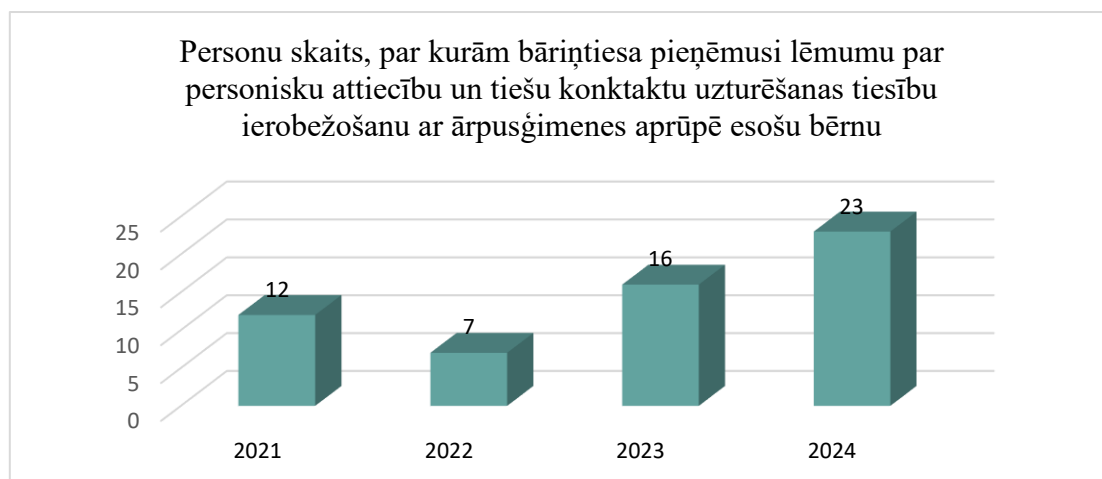

30. diagramma

Bērnam ārpusģimenes aprūpē ir tiesības uz kontaktu ar tuviniekiem, ja tas nekaitē viņa drošībai vai attīstībai.³⁸ Ja tiek konstatēti riski, bāriņtiesa var pieņemt lēmumu par šo kontaktu ierobežošanu³⁹.

31. diagrammas dati rāda, ka arī šādu lēmumu skaits turpina pieaugt – 2024. gadā bāriņtiesas noteiktu saskarsmes kārtību, ierobežojot kontaktus ar bērna radniekiem vai citām tuvām personām, noteikušas 23 personām, kas ir vairāk nekā trīskāršs pieaugums salīdzinājumā ar 2022. gadu.

Centrs norāda uz īpašu piesardzību gadījumos, kad saskarsme var apdraudēt bērnu, īpaši, ja vardarbība ir bijis iemesls bērna izņemšanai no ģimenes. Šādos gadījumos būtiski ievērot bērna labākās intereses un novērst atkārtotu traumatizāciju.⁴⁰ Vienlaikus, tā kā statistikas dati neatspoguļo lēmuma pamatojumus, nav iespējams detalizētāk noteikt, vai personisku attiecību un tiešu kontaktu uzturēšanas tiesību ierobežošana noteikta tādēļ, ka tā kaitē bērna veselībai, attīstībai un drošībai vai arī rada draudus aizbildņiem, audžuģimenēm, bērnu aprūpes iestāžu darbiniekiem vai citiem bērniem.

31. diagramma

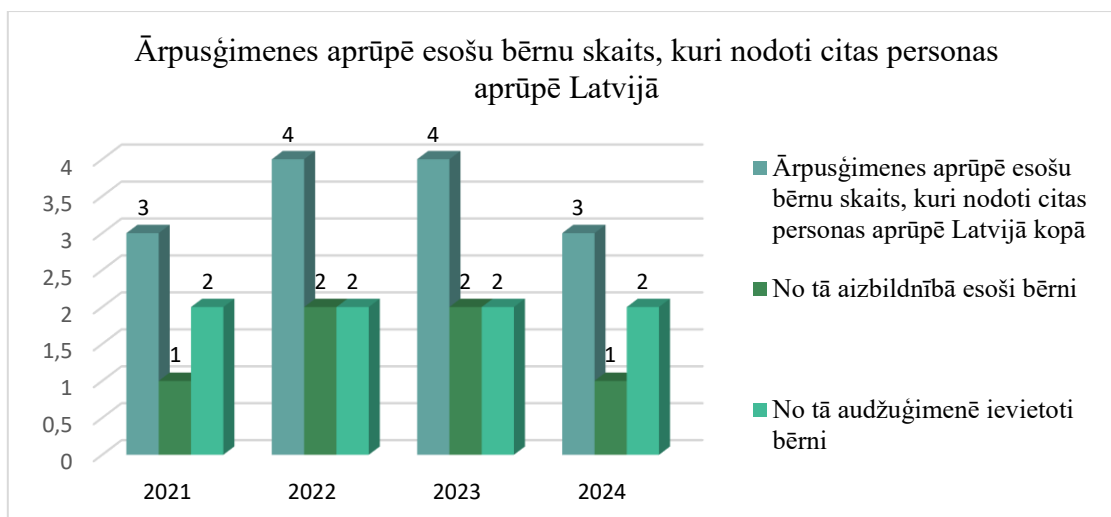
2.14. Ārpusģimenes aprūpē esoša bērna nodošana citas personas aprūpē Latvijā un ārvalstīs pārskata gadā

Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 45.² pantu, aizbildnis vai audžuģimene var uz laiku nodot bērnu citas personas aprūpē Latvijā, ja bāriņtiesa atzinusi, ka tas atbilst bērna interesēm. 2024. gadā šādi aprūpē nodoti 3 bērni – 1 no aizbildnības, 2 no audžuģimenēm (sk. 32. diagrammu). Pēdējo četru gadu periodā nav vērojamas būtiskas izmaiņas šajā statistiskajā rādītājā.

³⁸ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 33. pants;

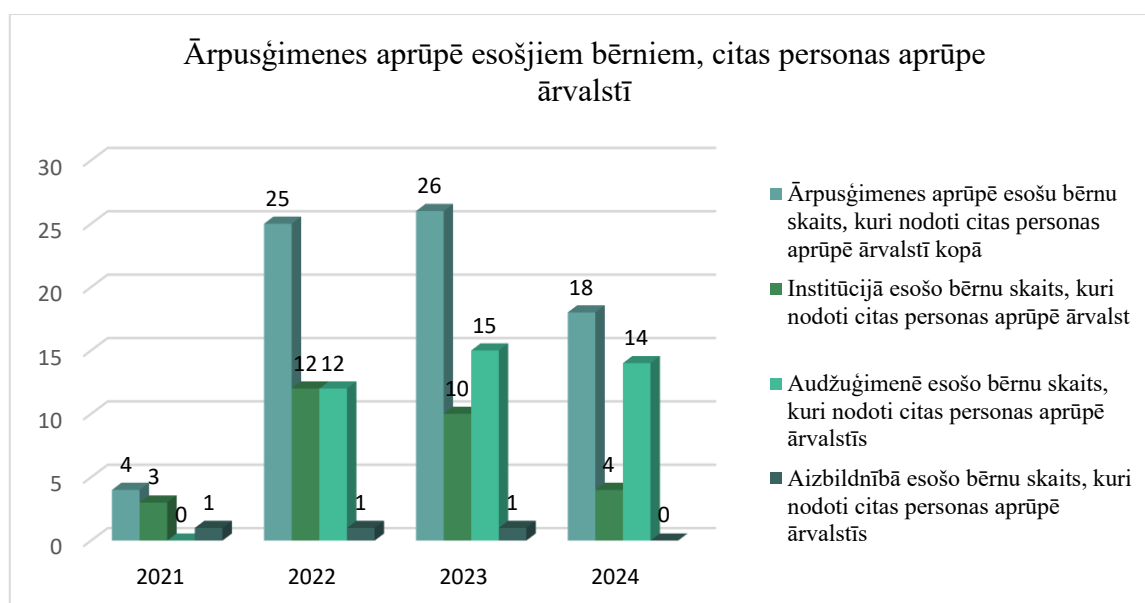
³⁹ Bāriņtiesu likuma 39. panta trešo daļu;

⁴⁰ Rokasgrāmata bāriņtiesām 3. sējums, 2.5.1.3. sadaļa “Bāriņtiesas kompetence saskarsmes ierobežošanā”;

32. diagramma

Bērnu nodošana uz laiku aprūpei ārvalstīs arī iespējama ar bāriņtiesas piekrišanu un pozitīvu atzinumu no attiecīgās valsts bērnu tiesību aizsardzības iestādes⁴¹. 2024. gadā ārvalstīs aprūpē nodoti 18 bērni – 14 no audžuģimenēm un 4 no aprūpes institūcijām (sk. 33. diagrammu). Salīdzinot ar 2022. un 2023. gadu, 2024. gadā vērojams neliels samazinājums gan bērnu skaitā, gan to sadalījumā pēc nodrošinātā ārpusģimenes aprūpes veida.

33. diagramma

⁴¹ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 45.³ panta otrās un 2.¹ daļas prasības;

3. Lēmumi par turpmāko aprūpi - ģimenes atkal apvienošanās, aizgādības tiesību atņemšana un adopcija

Bērnā smagā dzīves situācijā, kad aizgādības tiesības ir tikušas pārtrauktas, ir īpaši svarīgi pēc iespējas ātrāk rast stabilu un drošu risinājumu viņa tālākajai dzīvei. Neatkarīgi no tā, vai tā ir ģimenes atkalapvienošanās, bērna aizgādības tiesību atņemšana tiesā vai adopcija, būtiski ir nodrošināt bērna labāko interešu ievērošanu ilgtermiņā. Ilgstoša nenoteiktība var radīt bērnam papildu stresu un apdraudēt viņa emocionālo attīstību, tāpēc lēmumiem šādos gadījumos jābūt pārdomātiem, bet arī savlaicīgi pieņemtiem.

3.1. Pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošana ar bāriņtiesas lēmumu

Bērna atgriešana ģimenē un pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošana ir viens no galvenajiem mērķiem, tādējādi, pēc tam, kad pieņemts lēmums par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu, bāriņtiesa nekavējoties informē pašvaldības sociālo dienestu⁴², kas kopā ar citām pašvaldības institūcijām, bērna vecākiem un, ja nepieciešams, bērna tiesību aizsardzības iestādēm izstrādā ģimenes atbalsta un palīdzības programmu. Bērna ārpusģimenes aprūpes laikā pašvaldība sniedz izglītojošu, sociālu un citu palīdzību bērna vecākiem, lai sekmētu bērna atgriešanu ģimenē.⁴³

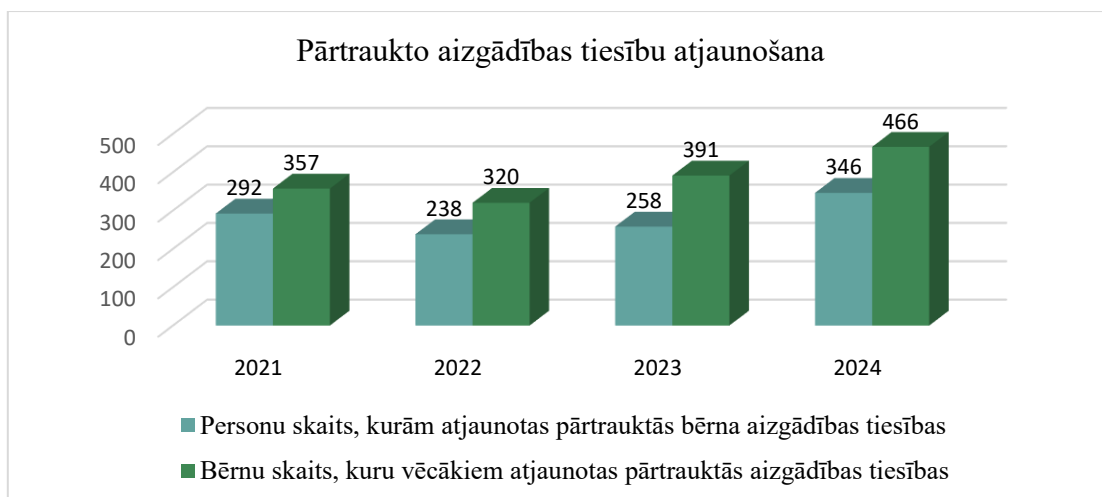
Bāriņtiesa, pieņemot lēmumu par aizgādības tiesību pārtraukšanu, rakstiski informē vecākus par pienākumu sadarboties ar sociālo dienestu un citām institūcijām, lai sekmētu bērna atgriešanos ģimenē⁴⁴. Pašvaldības institūcijas veic darbības savas kompetences ietvaros, lai palīdzētu vecākiem pēc iespējas ātrāk novērstu apstākļus, kas bija pamats aizgādības tiesību pārtraukšanai, un bērns varētu atgriezties vecāku aprūpē.

Bāriņtiesu sniegtā informācija liecina, ka 2024. gadā pārtrauktās aizgādības tiesības tika atjaunotas **346 personām**, no tām 210 mātēm un 136 tēviem, vecāku aprūpē atgriezās **466 bērni**. Analizējot datus četru gadu periodā, redzams, ka pēc 2021. gada samazinājuma, kopš 2022. gada šie rādītāji pakāpeniski pieaug (sk. 34. diagrammu).

⁴² Bērnu tiesību aizsardzības likuma 27. panta piektajā daļā;

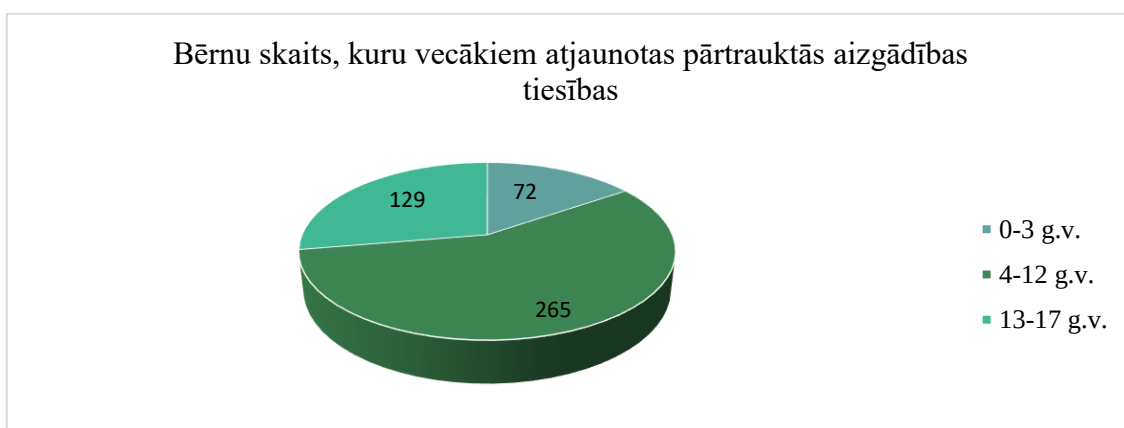
⁴³ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 44. panta pirmā daļa;

⁴⁴ Bāriņtiesu likuma 22. panta otrā daļa;

34. diagramma

Visvairāk ģimenē atgriezušies bērni vecumā no 4 līdz 12 gadiem (57% no visiem bērniem, kuru vecākiem atjaunotas pārtrauktās bērnu aizgādības tiesības (sk. 35. diagrammu), kas skaidrojams ar to, ka tieši šīs vecuma grupas bērni arī visvairāk tiek šķirti no bioloģiskās ģimenes.

35. diagramma

Analizējot bāriņtiesu datus, redzams, ka pieaudzis gan to personu skaits, kurām izdevies novērst bērna šķiršanas no ģimenes iemeslus, gan arī palielinājies vecāku skaits, kuriem 2024. gadā pārtrauktas aizgādības tiesības. Līdz ar to procentuāli aizgādības tiesību atjaunošanā būtiskas izmaiņas nav vērojamas — 2023. gadā aizgādības tiesības atjaunotas 25,7 % vecāku, bet 2024. gadā 24 % vecāku no visiem vecākiem, kuriem uz pārskata gada 31. decembri bērna aizgādības tiesības bijušas pārtrauktas.

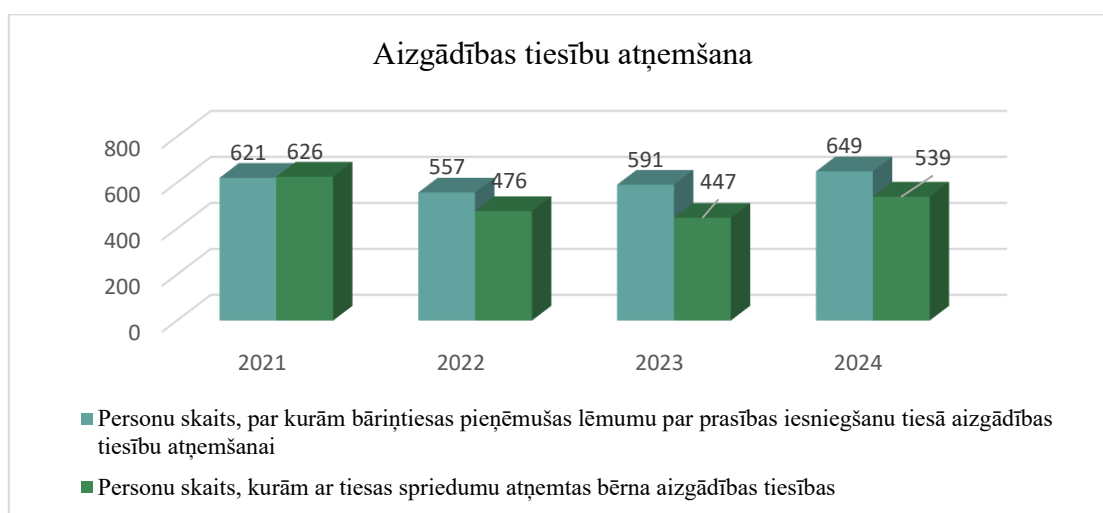
Jāņem vērā, ka bērna aizgādības tiesību atjaunošanas gadījumi var būt saistīti ar personām, kurām tās pārtrauktas nevis pārskata gadā, bet iepriekšējos gados.

3.2. Aizgādības tiesību atņemšana ar tiesas spriedumu

Tiesa var pieņemt lēmumu par bērna aizgādības tiesību atņemšanu, ja vecāks apdraud bērna dzīvību vai veselību, ļaunprātīgi izmanto savas tiesības vai nenodrošina pienācīgu aprūpi. Ja gada laikā pēc aizgādības tiesību pārtraukšanas tās nav iespējams atjaunot, bāriņtiesa lemj par prasības celšanu tiesā, izņemot gadījumus, kad tas nav iespējams vecāka neatkarīgu iemeslu dēļ⁴⁵.

Bāriņtiesa var vērsties tiesā arī pirms likumā noteiktā gada termiņa, ja vecāki neveic aktīvas darbības problēmu risināšanā, neizrāda interesi par bērnu vai ir konstatēta smaga vardarbība un nolaidība.

Pēc vairāku gadu samazinājuma, 2024. gadā pieaudzis to personu skaits, par kurām bāriņtiesas lēmušas celt prasību tiesā par aizgādības tiesību atņemšanu — pieņemti lēmumi par 649 personām. Būtiski ir pieaudzis arī ar tiesas spriedumu atņemto aizgādības tiesību gadījumu skaits (sk. 36. diagrammu).

36. diagramma

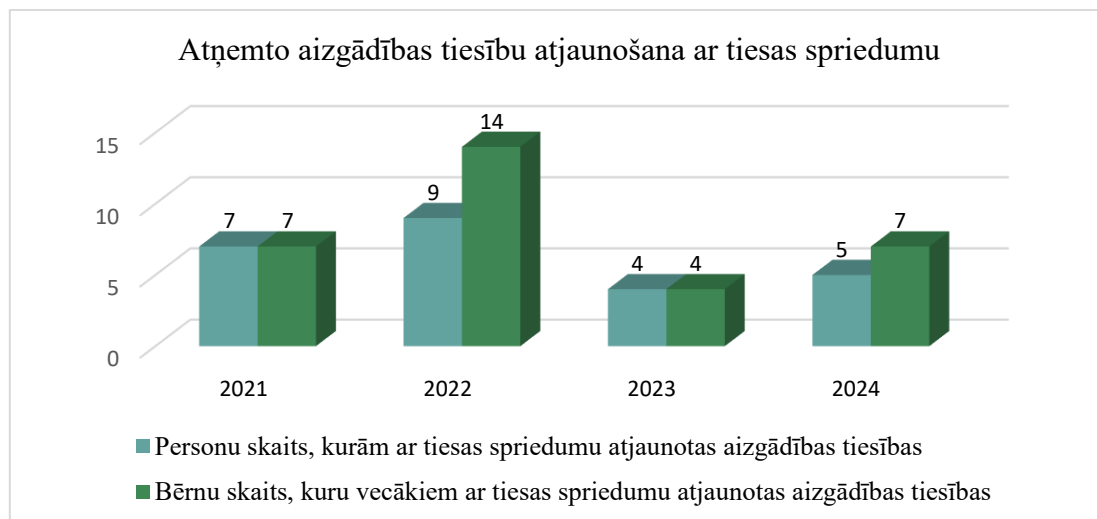
3.3. Aizgādības tiesību atjaunošana ar tiesas spriedumu

Atbilstoši Civilprocesa likuma 244.² pantā noteiktajam prasību lietās, kas izriet no aizgādības tiesībām, var celt bērna vecāki, aizbildņi, bāriņtiesa vai prokurors. Līdz ar to gadījumā, ja vecāks uzskata, ka ir zuduši iemesli, kuru dēļ viņam tika atņemtas bērna aizgādības tiesības, viņam ir tiesības vērsties tiesā ar attiecīgu prasības pieteikumu aizgādības tiesību atjaunošanai. Savukārt situācijās, kad bāriņtiesa uzskata, ka bērna interesēs būtu aizgādības tiesību atjaunošana vecākam, arī bāriņtiesa,

⁴⁵ Civillikuma 203. pants;

pamatojoties uz Bāriņtiesu likuma 16. pantā paredzētajām bāriņtiesas tiesībām, var iesniegt tiesā prasības pieteikumus bērna interesēs.

2024. gadā bāriņtiesas pieņēmušas 3 lēmumu par prasības sniegšanu tiesā bērna aizgādības tiesību atjaunošanai. Savukārt tiesa atņemtās aizgādības tiesības atjaunojusi 5 personām (sk. 37. diagrammu) –bērnu mātēm, to aprūpē nododot 7 bērnus (visi bērni vecumā no 13 līdz 17 gadiem). 37. diagrammā redzams, ka 2024. gadā, salīdzinot ar 2023. gadu, novērojams neliels rādītāja pieaugums, tomēr visaugstākais atjaunošanas gadījumu skaits bijis 2022. gadā.

37. diagramma

3.4. Adopcija

Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 31. panta pirmajā un otrajā daļā noteikto, adopcija tiek atbalstīta, lai nodrošinātu bērnam ģimenisku vidi. Adopcijas tiesiskos pamatus nosaka Civillikums, bet kārtību – Ministru kabineta 2018. gada 30. oktobra noteikumi Nr.667 “Adopcijas kārtība”. Adopcijas uzdevums ir nodrošināt adoptējamiem bērniem audzināšanu ģimenē, stabilu un harmonisku dzīves vidi.⁴⁶ Adoptētais bērns iegūst laulībā dzimuša bērna statusu gan personiskajās, gan mantiskajās attiecībās attiecībā pret adoptētāju un viņa radniekiem.⁴⁷

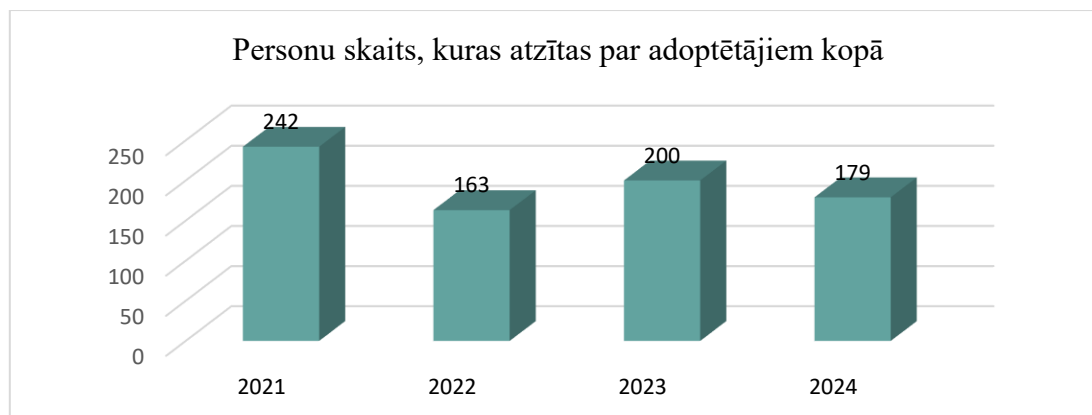
Bāriņtiesu likuma 34. pants nosaka bāriņtiesas kompetenci, tostarp lemt par personas atzīšanu par adoptētāju, bērna nodošanu pirmsadopcijas aprūpei un adopcijas atbilstību bērna interesēm.

⁴⁶ Ministru kabineta 2018. gada 30. oktobra noteikumu Nr. 667 “Adopcijas kārtība” 2. punkts

⁴⁷ Civillikuma 173. pants

3.4.1. Personu skaits, kas pārskata gadā ar bāriņtiesas lēmumu atzītas par adoptētājiem

2024. gadā ar bāriņtiesas lēmumu par adoptētājiem atzītas 179 personas (41 persona un 69 laulātie pāri), kas ir samazinājums salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu (sk. 38. diagrammu).

38. diagramma

Analizējot detalizētāk datus par personu atzīšanu par adoptētājiem 2024. gadā, secināms, ka:

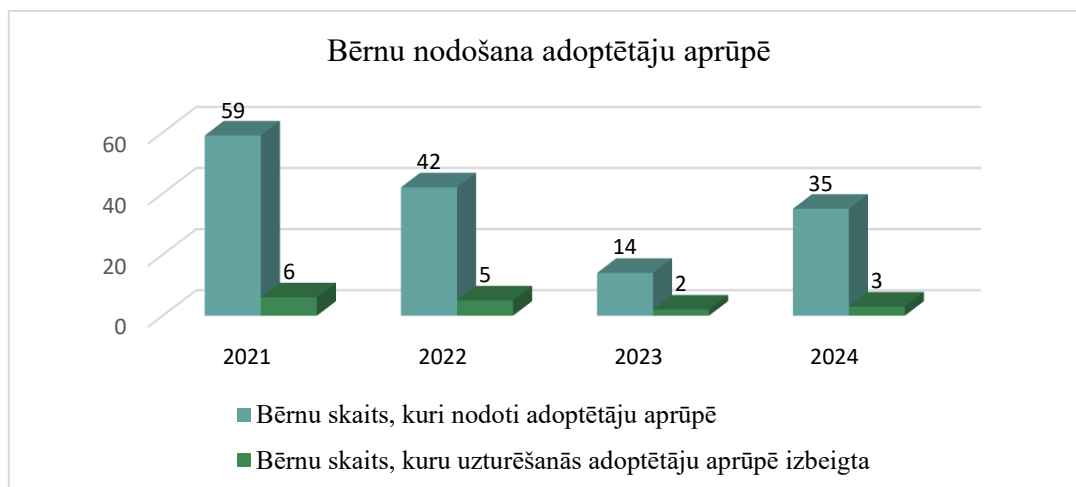
- Adoptētāja statusu ieguva 41 personas – 23 sievietes un 18 vīrieši;
- Adoptētāja statuss piešķirts 69 laulātiem pāriem (138 personas);
- Vēlmi adoptēt savā aizbildnībā esošu bērnu izteica 2 personas un 26 laulātie pāri;
- Savā audžuģimenē ievietotu bērnu adoptēt vēlējās 2 personas un 28 laulātie pāri, kuriem piešķirts audžuģimenes statuss;
- Otrā laulāto bērnu adoptēt vēlējās 20 personas (16 – vīrieši un 4 sievietes);
- Ārpusģimenes aprūpē esošu bērnu vēlējās adoptēt 42 laulātie pāri un 17 personas.

3.4.2. Bērnu skaits, par kuriem bāriņtiesa pārskata gadā pieņēmusi lēmumus attiecībā uz adopciju

Saskaņā ar Civillikumu, nepilngadīga bērna adopcija ir atļauta, ja tā ir bērna interesēs. Adopcijas kārtības 49. punkts nosaka, ka bāriņtiesa aprūpes termiņa beigās apkopo ģimenes izpētes rezultātus un pieņem lēmumu par adopcijas atbilstību bērna interesēm. Ārpusģimenes aprūpē esošam bērnam adopcija iespējama, ja viņš pirms adopcijas apstiprināšanas ir bijis adoptētāja aprūpē un ir konstatēta piemērotība un savstarpējā saderība un piesaistes veidošanās starp bērnu un adoptētāju.

2024. gadā bērnu skaits, kuri nodoti adoptētāju aprūpē, ir būtiski pieaudzis salīdzinājumā ar 2023. gadu — tas vairāk nekā divkārtšojies (sk. 39. diagrammu). 2024. gadā visvairāk pirmsadopcijas aprūpē nonāca bērni vecumā līdz 3 gadiem (21 bērns), kas ir divas reizes vairāk nekā 2023. gadā. Tāpat

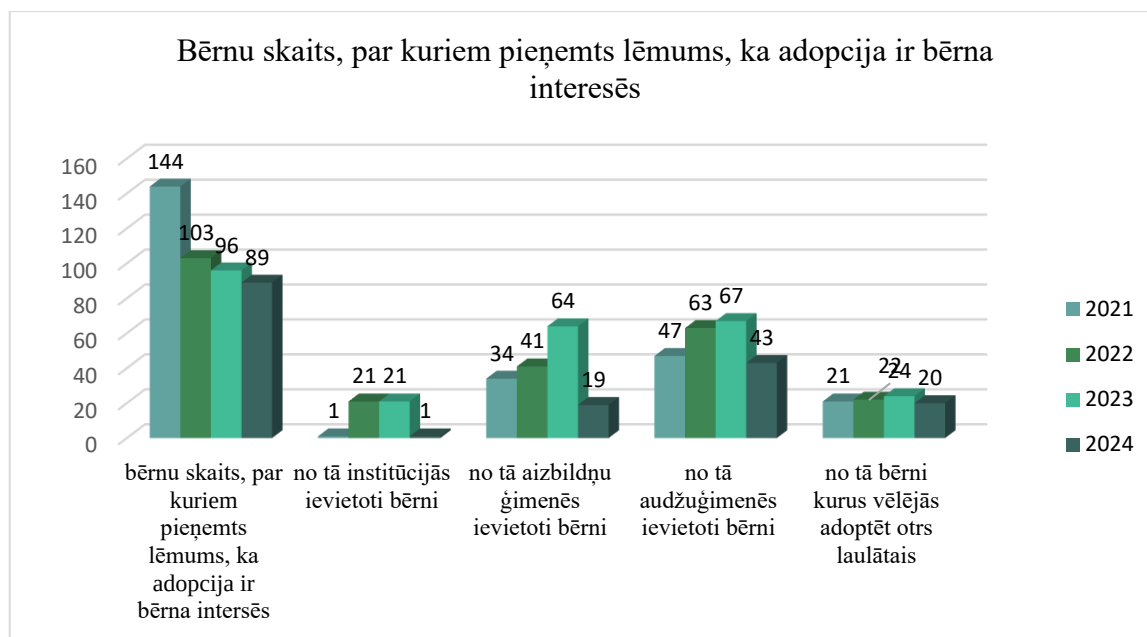
adoptētāju aprūpē tika nodoti 13 bērni vecumā no 4 līdz 12 gadiem, kas ir trīs reizes vairāk nekā iepriekšējā gadā, kā arī viens bērns vecumā virs 13 gadiem.

39. diagramma

Katru gadu ir gadījumi, kad bērna uzturēšanās adoptētāja aprūpē tiek izbeigta. Tas var notikt, ja adoptētājs atsakās no bērna vai bāriņtiesa secina, ka starp bērnu un adoptētāju ģimeni nav izveidojies pietiekams kontakts, lai attiecības kļūtu patiesi ģimeniskas. Tāpat bērns var mainīt savu viedokli un atteikties no adopcijas. 2024. gadā uzturēšanās adoptētāja ģimenē pārtraukta 3 bērniem vecumā no 4 līdz 12 gadiem. Lai mazinātu potenciālo bērna pakļaušanu emocionāli negatīvai pieredzei, pirms bērna nodošanas adoptētāja aprūpē jānotiek rūpīgai iepazīšanai un saderības izvērtēšanai.

40. diagrammā redzams, ka pēdējo četru gadu laikā samazinās to bērnu skaits, par kuriem pieņemts lēmums, ka adopcija ir bērna interesēs: 2021. gadā – 144 bērni, 2022. gadā – 103 bērni, 2023. gadā – 96 bērni, bet 2024. gadā – 89 bērni.

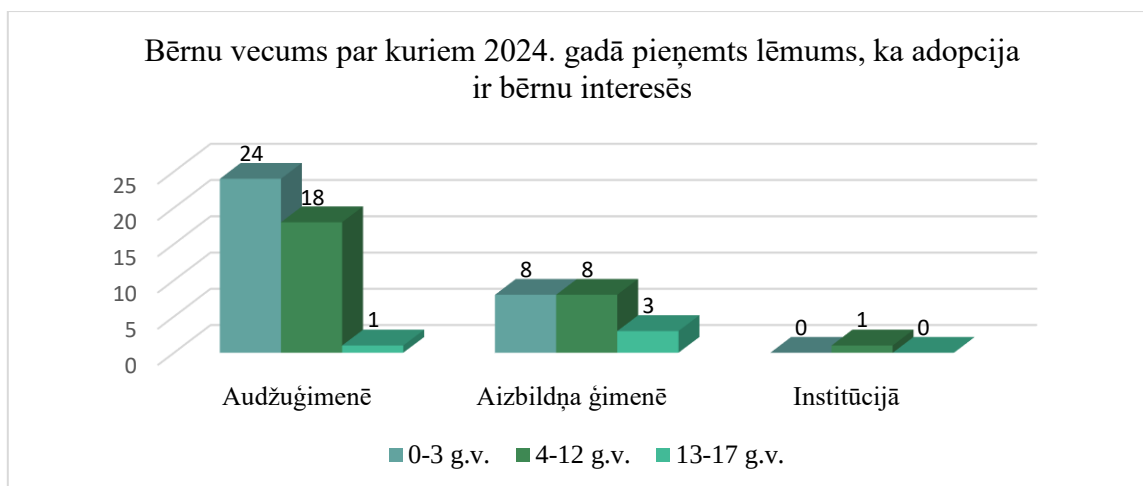

40. diagramma

40. diagrammā attēlotie dati liecina, ka 2024. gadā ir būtiski samazinājies to bērnu skaits, par kuriem pieņemts lēmums, ka adopcija ir bērna interesēs. No aizbildņu ģimenēm — no 52 bērniem 2023. gadā līdz 19 bērniem 2024. gadā. No aprūpes iestādēm šāds lēmums pieņemts attiecībā uz vienu bērnu (salīdzinājumā ar 21 bērnu 2023. gadā). Samazinājies arī bērnu skaits audžuģimenēs par kuriem pieņemts lēmums, ka adopcija ir bērna interesēs. Vidēji 22 bērniem ik gadu tiek pieņemts pozitīvs lēmums par adopciju, kur adoptētājs ir bērna vecāka otrs laulātais. 2024. gadā otra laulātā bērnu adoptēt vēlējās 4 sievietes un 16 vīrieši.

Analizējot no bāriņtiesām saņemtos datus, secināms, ka 2024. gadā, līdzīgi kā iepriekš, no visām ārpusģimenes aprūpes formām visvairāk adoptēti bērni no audžuģimenēm, kas skaidrojams ar to, ka audžuģimenēs ir visvairāk adoptējamo bērnu mazā vecumā.

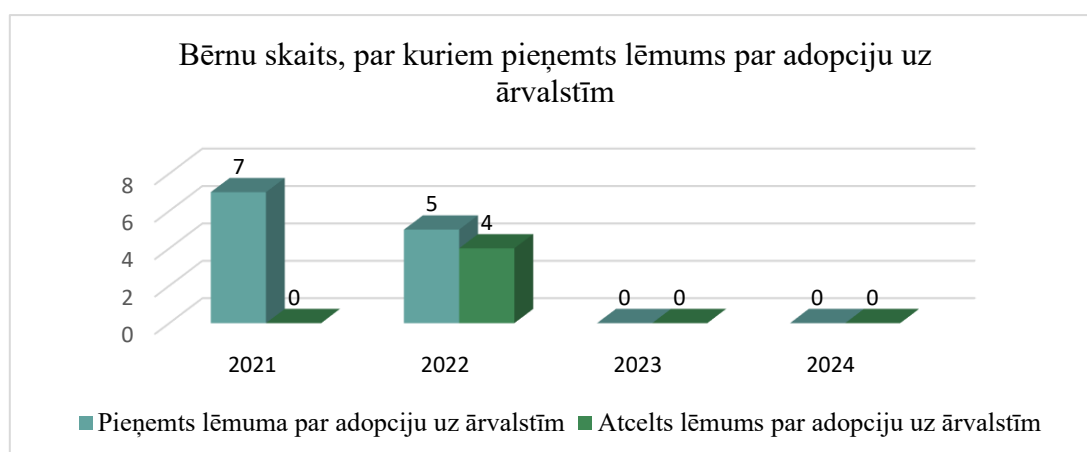
Jānorāda, ka lēmumi par to, ka adopcija ir ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu interesēs, kā katru gadu, visvairāk tiek pieņemti attiecībā uz jaunākajiem bērniem – uz 32 bērniem vecumā līdz 3 gadiem, uz 27 bērniem vecumā no 4 līdz 12 gadiem, savukārt vecumposmā no 13 līdz 17 gadiem tikai attiecībā uz 4 bērniem (sk. 41. diagrammu).

41. diagramma

Bāriņtiesa saskaņā ar Adopcijas kārtības 63. punktu lemj par bērna adopciju uz ārvalstīm. Par adopciju uz ārvalstīm tiek lemts tad, kad bāriņtiesa ir izvērtējusi iespējas bērnam atgriezties pie bioloģiskajiem vecākiem, aizbildnībā vai tikt adoptētam Latvijā un konstatējusi, ka tas nav iespējams. Lēmumi par adopciju uz ārvalstīm pēdējo četrus gadus laikā ir samazinājušies. Kopš 2023. gada bāriņtiesas vairs nav pieņēmušas šādus lēmumus (sk. 42. diagrammu).

Samazinājums ir saistīts ar izmaiņām Bērnu tiesību aizsardzības likumā, kas stājās spēkā 2022. gadā un nosaka, ka bērnu varēs adoptēt tikai uz valstīm, kam ir saistoša Hāgas konvencija un Bērnu tiesību konvencija, un kas ir noslēgušas divpusējus līgumus ar Latviju. Šie grozījumi faktiski ierobežo adopciju uz ārvalstīm, kurām nav attiecīgu tiesisko saistību, piemēram, ASV, kurā iepriekš bija augsts adopcijas gadījumu skaits.⁴⁸

42. diagramma

⁴⁸ <https://lvportals.lv/skaidrojumi/337075-adopcija-uz-arvalstim-kada-ir-bijusi-situacija-pedejos-piecos-gados-2022>

4. Pārskats par nepilngadīgām personām bez pavadības

4.1. Pārskats par nepilngadīgas personas bez pavadības (trešās valsts valstspiederīgie vai bezvalstnieki) lietām

Patvēruma likuma 1. panta 7. punktā noteikts, ka nepilngadīga persona bez pavadības ir trešās valsts valstspiederīgais vai bezvalstnieks, kas jaunāks par 18 gadiem un atrodas Latvijā bez vecāku vai aizbildņa klātbūtnes. Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 74. pantu un Bērnu tiesību konvencijas 22. pantu šādām personām jānodrošina aizsardzība un aprūpe, arī gadījumos, ja tās atzītas par bēgļiem vai personām ar alternatīvo statusu.

Patvēruma likuma 6. un 7. pants paredz, ka patvēruma procedūras laikā nepilngadīgo bez pavadības pārstāv bāriņtiesa vai tās iecelta persona. Bāriņtiesa nekavējoties lemj par aizbildņa iecelšanu, primāri nodrošinot aprūpi pie aizbildņa vai audžuģimenē.

2024. gadā bāriņtiesu redzeslokā bija **40** nepilngadīgas personas bez pavadības. Ārpusģimenes aprūpe bija nodrošināta 4 personām, kas nebija lūgušas starptautisko aizsardzību (1 nodota aizbildnībā, 1 audžuģimenē, 1 aprūpes institūcijā), 3 bija patvēruma meklētāji (2 nodoti aizbildnībā, 1 audžuģimenē), 1 personai atteikta starptautiskā aizsardzība, bet aprūpe tika nodrošināta audžuģimenē. Nevienai personai 2024. gadā netika piešķirts bēgļa vai alternatīvais statuss.

Ārpusģimenes aprūpe izbeigta 5 personām, sasniedzot pilngadību. **32 nepilngadīgie** tika izmitināti patvēruma meklētāju vai aizturēto ārzemnieku izmitināšanas centros, kur viņu interešu pārstāvību nodrošināja bāriņtiesa, rūpējoties par bērnu tiesību un interešu ievērošanu.

4.2. Pārskats par nepilngadīgo Ukrainas civiliedzīvotāju bez pavadības lietām

Saistībā ar karu Ukrainā bāriņtiesām Latvijā uzticētas papildu funkcijas, lai aizsargātu nepilngadīgos Ukrainas civiliedzīvotājus, kas ierodas bez vecāku pavadības. Saskaņā ar Ukrainas civiliedzīvotāju atbalsta likumu bāriņtiesas priekšsēdētājs, vietnieks vai loceklis var vienpersoniski pieņemt lēmumu par ārkārtas aizbildnības nodibināšanu nepavadītiem bērniem⁴⁹. Centrs veido un uztur vienotu nepavadīto bērnu reģistru, lai sekmētu ģimenes atkalapvienošanos un nodrošinātu datu analīzi un statistiku.⁵⁰ Pārskats par ārkārtas aizbildnību 2024. gadā pieejams Centra tīmekļa vietnē, sadaļā *Publikācijas un pārskati*.

Analizējot bāriņtiesu iesūtīto statistisko informāciju par darbu 2024. gadā, centrs konstatēja, ka bāriņtiesas 2024. gadā bāriņtiesas pieņēmušas 148 vienpersoniskos lēmumus par ārkārtas aizbildnības nodibināšanu par 156 nepilngadīgiem Ukrainas civiliedzīvotājiem, kas ir mazāk nekā

⁴⁹ 2022. gada 3. martā pieņemtā Ukrainas civiliedzīvotāju atbalsta likuma 18. panta pirmajā daļā;

⁵⁰ 2022. gada 3. martā pieņemtā Ukrainas civiliedzīvotāju atbalsta likuma 18. panta vienpadsmitā daļā;

2023. gadā (165 lēmumi par 286 bērniem) un ievērojami mazāk nekā 2022. gadā (942 lēmumi par 972 bērniem). 2024. gada vecuma grupu sadalījumā 18 bērni ir līdz 3 gadiem, 92 – no 4 līdz 12 gadiem, un 46 – no 13 līdz 17 gadiem.

2024. gadā ārkārtas aizbildnība izbeigta 162 nepilngadīgajiem Ukrainas civiliedzīvotājiem, no tiem:

- 1) 90 nepilngadīgajām personām ārkārtas aizbildnība izbeidzās, sasniedzot pilngadību;
- 2) 56 nepilngadīgajām personām ārkārtas aizbildnība izbeigta, jo tās atgriezušās ģimenē;
- 3) 12 nepilngadīgajām personām ārkārtas aizbildnība izbeigta, jo tās izceļojušas no Latvijas uz pastāvīgu dzīvi citā valstī;
- 4) 4 nepilngadīgajām personām ārpusģimenes aprūpe izbeigta citu iemeslu dēļ.

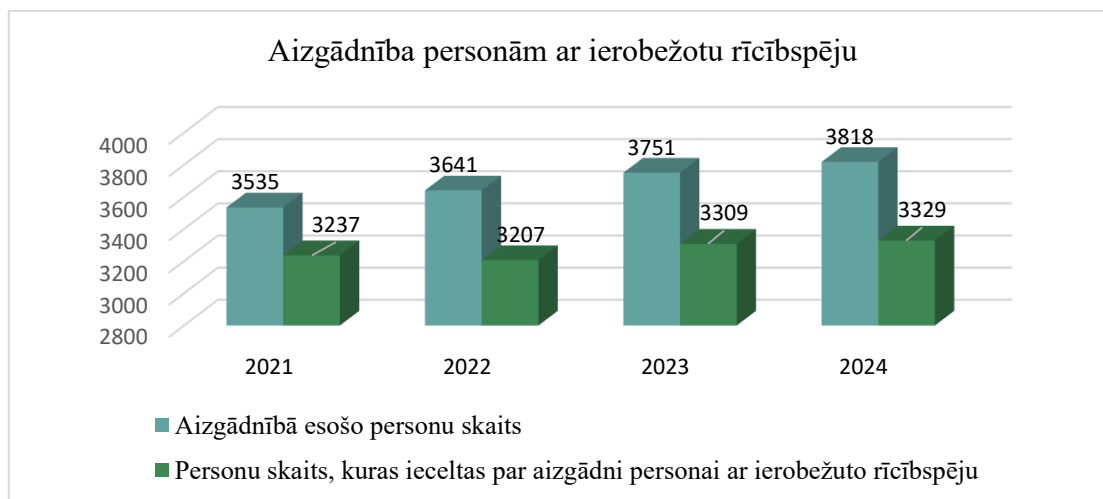
5. Pārskats par aizgādību

Normatīvie akti paredz ierobežotas rīcībspējas institūtu pilngadīgām personām gadījumos, kad persona savas veselības, dzīvesveida vai apreibinošu vielu lietošanas dēļ nespēj pilnvērtīgi rīkoties un, ja tas nepieciešams šīs personas interesēs un ir vienīgais veids, kā tās aizsargāt. Šādos gadījumos personai var tikt ierobežota rīcībspēja noteiktās jomās, savukārt citās – lēmumi tiek pieņemti kopā ar aizgādni. Ierobežojumi neskar personiskās tiesības, piemēram, tiesības laulāties, atzīt paternitāti vai adoptēt.

Rīcībspēju ierobežo ar tiesas spriedumu, bet aizgādni ieceļ bāriņtiesa⁵¹. Aizgādība var tikt nodibināta arī pagaidu kārtā, ja nepieciešama personas interešu aizsardzība.⁵² Tāpat bāriņtiesa var iecelt aizgādni mantojumam, pamatojoties uz notariālu aktu.

Analizējot no bāriņtiesām saņemtos datus, secināms, ka aizgādības lietu skaits pēdējos četros gados pieaug. 2024. gadā bāriņtiesu pārraudzībā bija 3818 personu aizgādības lietas, kurās par aizgādņiem ieceltas 3329 personas, no kurām 2747 bija personas ar ierobežotu rīcībspēju radinieki, bet 582 – citas personas (sk. 43. diagrammu).

Četru gadu periodā redzams būtisks pieaugums personu, kurām tiesa ierobežojusi rīcībspēju, skaitā, līdz ar to būtiski palielinājusies arī bāriņtiesu iesaiste šo personu tiesību un interešu aizsardzībā, pārraugot aizgādņu darbību.

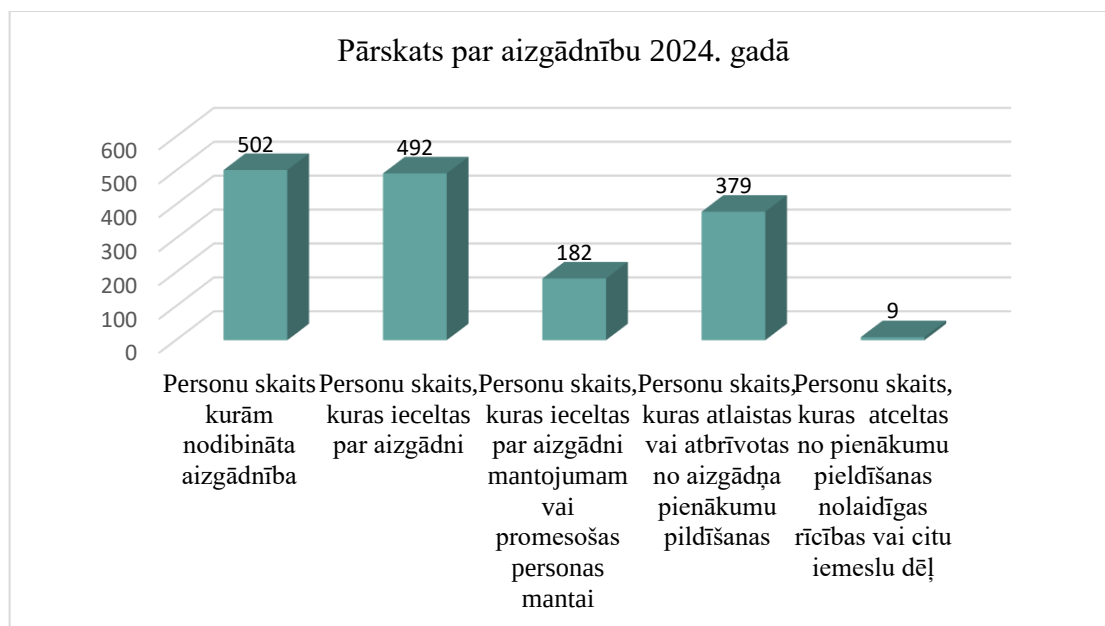

43. diagramma

2024. gadā 502 personām ar ierobežotu rīcībspēju iecelti 492 aizgādņi. 182 personas ieceltas par aizgādņiem mantojumam vai promesošas personas mantai (sk. 44. diagrammu).

⁵¹ Civillikuma 355. pants; Bāriņtiesu likuma 40. panta pirmā daļa;

⁵² Civillikuma 355. - 369. pants;

44. diagramma

Saskaņā ar Bāriņtiesu likuma 41. pantu, bāriņtiesai ir pienākums uzraudzīt, kā aizgādņi pilda savus pienākumus, tostarp vai viņi ņem vērā aizgādībā esošās personas viedokli un rīkojas tās interesēs. Gadījumos, ja tiek konstatēti pārkāpumi, bāriņtiesa var dot norādījumus vai, kā paredz minētā likuma 42. pants, atcelt aizgādni no pienākumu pildīšanas.

2024. gadā aizgādņa pienākumu nepienācīgas izpildes dēļ atcelti 9 aizgādņi, savukārt 2023. gadā – 6 aizgādņi.

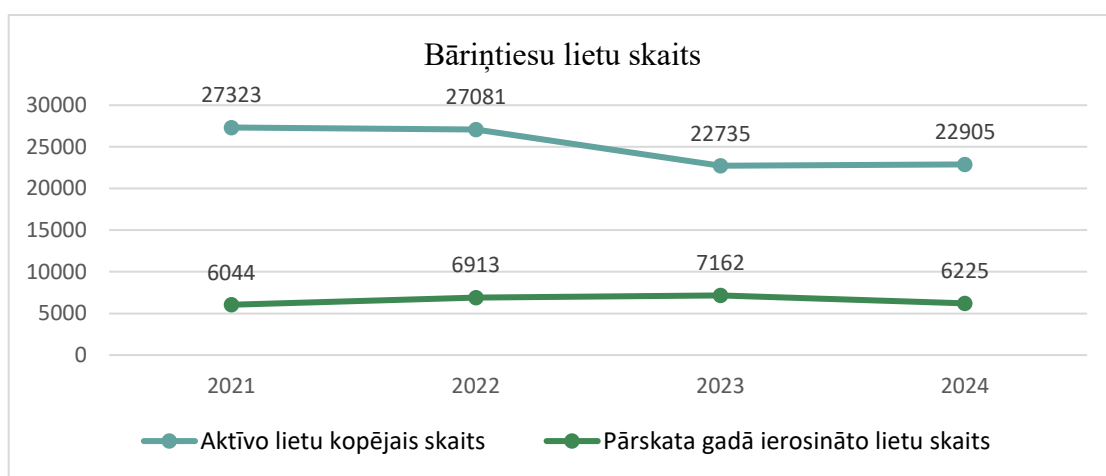
Papildus tam, 379 personas 2024. gadā atbrīvotas⁵³ no aizgādņa pienākumu pildīšanas – 199 aizgādņi personām ar ierobežotu rīcībspēju un 180 aizgādņi mantojumam vai prombūtnē esošas personas mantai.

Gan 2023., gan 2024. gadā bāriņtiesas nav pārņēmušas nevienu ārvalsts aizgādības lietu.

⁵³ Bāriņtiesu likuma 43. pants;

6. Pārskats par bāriņtiesu lēmumiem un lietām

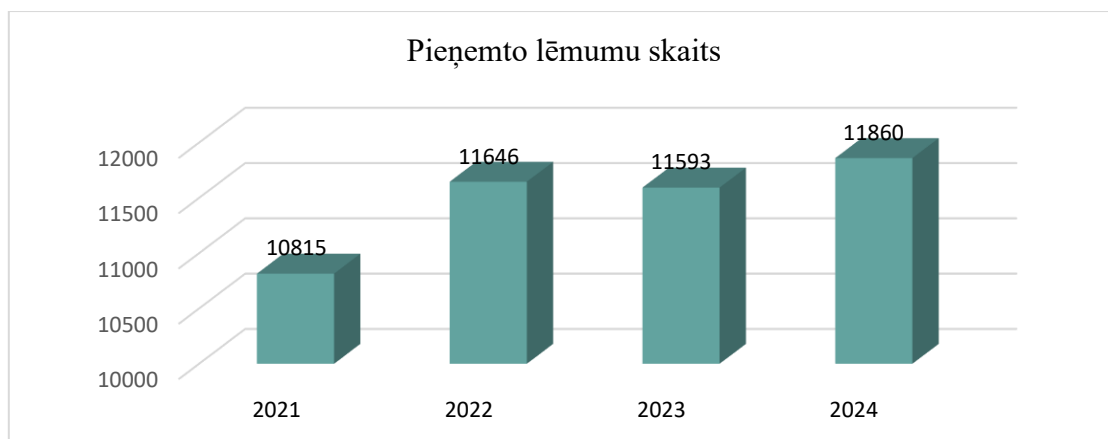
Bāriņtiesu sniegtā informācija liecina, ka pēdējo trīs gadu laikā bija novērojama kopējā lietu skaita samazināšanās, taču 2024. gadā šī tendence mainījies – lietu skaits atkal pieaug (sk. 46. diagrammu). Jāņem vērā, ka iepriekš bāriņtiesas lietu uzskaiti veica atšķirīgi – daļa norādīja tikai aktīvās lietas, kamēr citas iekļāva arī glabāšanā esošās lietas. Līdz ar bāriņtiesu informācijas sistēmas (BARIS) ieviešanu un izmantošanu, oficiālās statistikas veidlapu aizpildē šie dati turpmāk varētu būt precīzāki, atspoguļojot tikai aktuālās lietas. Tajā pašā laikā, lai gan kopējais lietu skaits pieaudzis, 2024. gadā ierosināto jauno lietu skaits samazinājies – uzsāktas 6225 lietas, kas ir par 937 lietām mazāk nekā 2023. gadā (sk. 45. diagrammu).

45. diagramma

Bāriņtiesas lēmumus pieņem koleģiāli bāriņtiesas sēdē. Vienlaikus bāriņtiesas priekšsēdētājs, bāriņtiesas priekšsēdētāja vietnieks vai bāriņtiesas loceklis ir tiesīgs pieņemt vienpersonisku lēmumu Bāriņtiesu likuma 23. pantā noteiktajos gadījumos.

2022. gadā bāriņtiesu pieņemto lēmumu skaits strauji pieauga, savukārt 2023. gadā bāriņtiesu pieņemto lēmumu skaits samazinājies, bet 2024. gadā atkal palielinājies (sk. 46. diagrammu). Lēmumu skaitu no 2022. gada ietekmē arī nepieciešamība nodrošināt Ukrainas nepilngadīgo civiliedzīvotāju bez pavadības tiesību nodrošināšanu Latvijā, nodibinot bērniem ārkārtas aizbildnību.

46. diagramma

Likumdevējs ir noteicis, ka bāriņtiesai jāspēj nekavējoties rīkoties, lai aizsargātu bērnu no apstākļiem, kas var apdraudēt viņa veselību un dzīvību. Tādēļ Bāriņtiesu likums paredz, ka noteiktās situācijās bāriņtiesas priekšsēdētājs, viņa vietnieks vai loceklis var pieņemt vienpersonisku lēmumu. Ja, veicot bērna dzīves apstākļu pārbaudi, tiek konstatēts būtisks apdraudējums bērna veselībai vai dzīvībai, bāriņtiesa ir tiesīga nekavējoties pieņemt vienpersonisku lēmumu par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem, bērna izņemšanu no aizbildņa vai audžuģimenes, vai aizbildņa atstādināšanu no pienākumu pildīšanas, vai pirmsadopcijas aprūpes pārtraukšanu.⁵⁴

Tāpat, ja piespiedu kārtā bērns tiek nodots bāriņtiesai atgriešanai⁵⁵ valstī, kurā ir viņa pastāvīgā dzīvesvieta, bet viņu uzreiz nogādāt tur nav iespējams, bāriņtiesa var vienpersoniski pieņemt lēmumu par bērna šķiršanu no ģimenes un bērna nogādāšanu drošā vietā (piemēram, krīzes centrā), kā arī ierobežojumiem saziņā vai tikšanās ar vecākiem vai citām personām, ja tas apdraud bērna drošību vai nolēmuma izpildi.⁵⁶

Vienpersonisku lēmumu var pieņemt arī gadījumos, kad nepieciešama bērna obligātā ārstēšana vai rehabilitācija, bet bērns vai viņa likumiskais pārstāvis tam nepiekrīt vai vēlas to pārtraukt, īpaši, ja bērns cieš no atkarībām vai ir cietis no vardarbības.

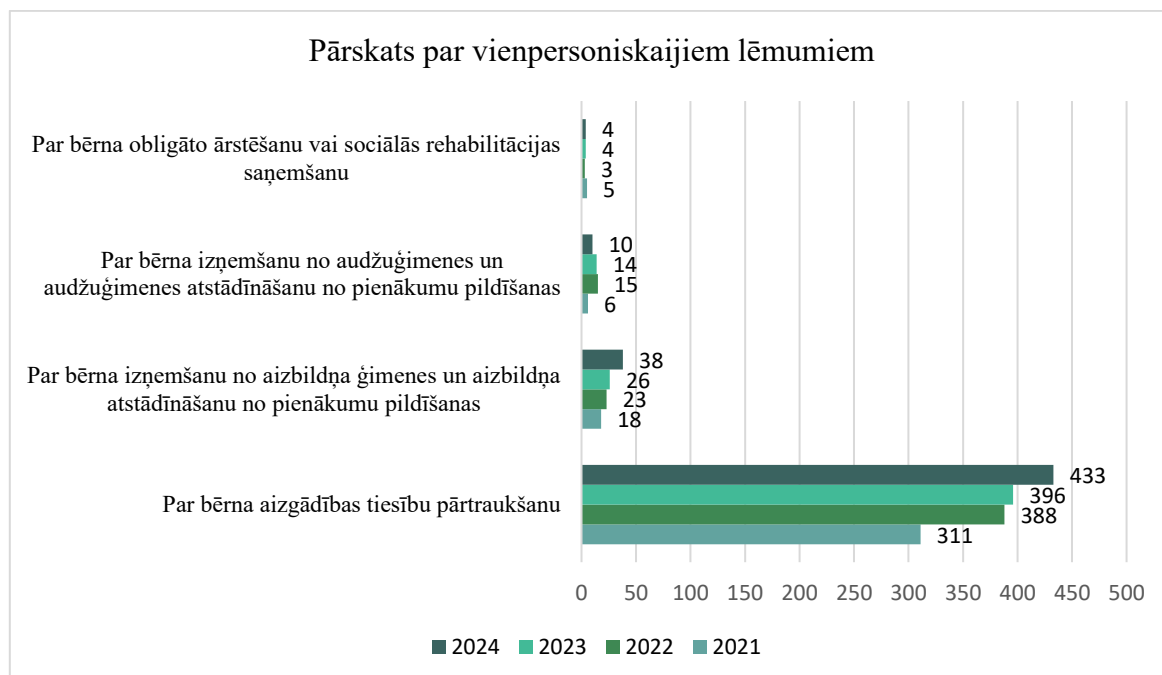
Bāriņtiesu pārskati par darbu liecina, ka četru gadu periodā vienpersoniski pieņemto lēmumu skaits pieaug (sk. 47. diagrammu). 2024. gadā pieņemti **485 vienpersoniskie** lēmumi. Lielākā daļa – 433 lēmumi pieņemti par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem. 2024. gadā turpina pieaugt vienpersonisko lēmumu par bērnu izņemšanu no aizbildņa ģimenes skaits – 2023. gadā pieņemti 26 lēmumi, 2024. gadā par 12 vairāk, t.i. 38 lēmumi. 10 gadījumos bērni būtiska apdraudējuma dēļ

⁵⁴ Bāriņtiesu likuma 23. panta pirmā daļa;

⁵⁵ Civilprocesa likuma 74.3 nodaļa;

⁵⁶ Bāriņtiesu likuma 23. panta pirmā prim daļa.

izņemti no audžuģimenēm, kas ir par 4 gadījumiem mazāk, kā iepriekšējā gadā. 4 vienpersoniskie lēmumi pieņemti par bērna obligāto ārstēšanu vai sociālās rehabilitācijas saņemšanu.

47. diagramma

Bāriņtiesu likums paredz bāriņtiesas kompetenci, aizstāvēt bērna vai aizgādībā esošās personas intereses, pieņemt lēmumus arī citu bāriņtiesas lietvedībā esošo kategoriju lietās. Šādu lēmumu apkopojums skatāms 1. tabulā.

Citi bāriņtiesās pieņemtie lēmumi	2021	2022	2023	2024
Pieņemtie lēmumi par bērnu un personu ar ierobežotu rīcībspēju mantisko interešu nodrošināšanu vai aizstāvību.	1305	1529	1456	1740
Bērnu skaits, par kuriem pēc tiesas pieprasījuma bāriņtiesa devusi atzinumu par bērna aizgādības tiesību noteikšanu un saskarsmes tiesības izmantošanas kārtību.	897	902	946	897
Bērnu skaits, par kuriem bāriņtiesa pieņēmusi lēmumu par valsts sociālo pabalstu, apgādnieka zaudējuma pensijas un atbalsta ar celiakiju slimiem bērniem, kuriem nav noteikta invaliditāte, izmaksāšanu personai, kura faktiski audzina bērnu vai izmaksāšanu pašam bērnam, ja viņš sasniedzis 15 gadu vecumu.	652	341	266	227

Bērnu skaits, kuri ar bāriņtiesas lēmumu nosūtīti konsultācijas saņemšanai pie ģimenes ārsta, psihologa vai cita speciālista.	12	9	11	20
Bērnu skaits, par kuriem bāriņtiesa pieņēmusi lēmumu par bērna vārda, uzvārda vai tautības ierakstu.	94	121	135	131
Nepilngadīgo personu skaits, par kurām bāriņtiesa pieņēmusi lēmumu par atļaujas došanu stāties laulībā pirms 18 gadu vecuma sasniegšanas.	3	6	1	0
Bērnu skaits, par kuriem bāriņtiesa pieņēmusi lēmumu par pilngadības piešķiršanu pirms 18 gadu vecuma sasniegšanas.	3	1	1	1

1. tabula

Analizējot bāriņtiesu iesniegtos datus četru gadu periodā, secināms, ka 2024. gadā turpinājās lēmumu skaita samazinājums par valsts sociālo pabalstu izmaksu bērna faktiskajam audzinātājam, kuru pieaugums 2021. gadā bija saistīts ar Ministru kabineta lēmumu par valsts vienreizējo atbalsta maksājumu Covid-19 infekcijas izplatības negatīvo seku un spriedzes mazināšanai. Pēc trīs gadu pieauguma, 2024. gadā ir samazinājies bērnu skaits, par kuriem pēc tiesas pieprasījuma bāriņtiesa devusi atzinumu par bērna aizgādības tiesību noteikšanu un saskarsmes tiesības izmantošanas kārtību. Vienlaikus 2024. gadā pieaudzis pieņemto lēmumu skaits par bērnu un personu ar ierobežotu rīcībspēju mantisko interešu nodrošināšanu vai aizstāvību. 2024. gadā konstatēts pieaugums bērnu skaitā, kas ar bāriņtiesas lēmumu nosūtīti konsultācijas saņemšanai pie ģimenes ārsta, psihologa vai cita speciālista.